

Vagyok

Állni a szétszórtságom előtt
Állni a tudatlanságom előtt
Állni a neurózisom előtt
Állni a vágyaim látványa előtt
Állni a tenni akarásom előtt
Állni a tehetetlenségem előtt
Állni a kétségbeesésem előtt
Állni az alkalmatlanságom előtt
Állni az álmaim teljesületlensége előtt
Állni a csalódottságom előtt
Állni az elégedetlenségeim előtt
Állni a sikertelenségem előtt
Állni az erőtlenségem előtt
Állni a türelmetlenségem előtt...

És közben mindent megtenni, ami
szükséges,
mert mindezek csak az én kis meséi
önmagának...

Ez a megállás kezdetben csak
másokkal együttlétben lehetséges.

És akkor jön a segítség...

Titokzatosan jön
Észrevétlenül jön
Automatikusan jön
Szabadon jön
Erővel együtt jön

Uram, irgalmazz!

(Farkas István, 2023. szeptember)

XXXI. évfolyam 8. szám
2024. augusztus

Bulányi Gy.: A zsák a foltjára...	5644
Márczi I.: Tünetmentes élet	5646
Farkas I.: Vagyok	5648
Merza J.: Éva	5651
Turiák I.: A legszorgosabb hangya	5655
Máté-Tóth A.: Hallgató egyház	5658
Barcza B.: Perlekedés	5662
Zsombok Gy.: VERSEK	5663

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért. »
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY

A ZSÁK FOLTJÁRA AKADT... A FOLT MEG ZSÁKJÁRA (MÁRCZIÉK...)

Ancsa 74ben megszüli Imrének Sárát. Fiatalon leszek tb. nagyapa, mert '74 karácsonyán már közös lakásban élek velük – az Attila út másik végében, a Moszkva tér közelében. Ancsa még nyolcszor szül Imrének lányokat, de azért a közepe tájon egy fiút is: Misit – ötödik gyereknek. Utána megint következik öt leány. Az első háromnak lettem nagyapja: Sárának, Borcsának meg Tücsöknek. Mire Ancsa megszüli a negyediket, Sünit, addigra megjutalmazza őket az I. kerületi tanács: kapnak a Márvány utcában egy jó száz négyzetméter alapterületű lakást. Az Attila úti lakás lesz a 70es évek közepétől a Bokor első dajkáló objektuma, a Márvány utcai a második. Azért kapták, mert kibírtak engem? Nem, azért ennyire nem láttak bele életünkbe, hanem azért kapták, mert akkoriban a három gyerekesek a lakásra várakozók listájának elejére kerültek.

Kell mondanom valamit erről az együttélésről. Sára nem volt könnyű eset. Nem bírta a járókát. Nem bírta a kiságyat sem. Semmit, ami korlát. Egy alkalommal ImreAncsa elmentek valahova este, és Sárát rám bízta. Lefektették, de felállt kiságyában, s üvöltött torkaszakadtából.

Átmentem szobájukba, s próbáltam lelkére beszélni. Akár a falnak. Végül is hasra fektettem őt, s jobb kezem nagyarással leszorítottam. Vergődött mint hal a szatyorban, s üvöltött, ahogy a torkán kifért. Egy negyedóra után feladta a küzdelmet, s mag megadó csendes sírásba kezdett. Tudtam már, hogy nyert ügyem van. Pár perc múlva az igazak álmát aludta. Rá vagy két hónappal ImreAncsa

a Tátrába utaztak, s vitték magukkal Sárát. Sára csak macijával együtt volt hajlandó utazni. Sötét este lett, s még mindig a vonaton ültek. Úgy gondolta Sára, hogy a macijának aludnia kellene már, de az nem volt hajlandó beverni a szundit. Hasára fordította, s kis kezének nagyarással leszorította ő is a macit, s csodálatosképp a maci is megadta magát, és Sára elkönnyelhetette élete első pedagógiai sikerét.

Azt hiszem, Sára volt a legfiatalabb hívem. '74 decemberében költöztek be az Attila úti lakásba. A rákövetkező hetekben Kovács Teri is, magam csak december 23án.

Akkor már egyedül éltem a mátyásföldi házban. '70ben meghalt édesapám, és Anyukával kettesben maradtunk. Amikor közelítette már a 80. évét, lakást vett Kamilla nővérem mellett az Örs vezér téri lakótelepen. A mátyásföldi házrész pedig eladta. Még egy féléven keresztül lakhattam benne. Nem volt leányálom az egyedül lakás. Esténként csoportjaim voltak, sokáig maradtak, s csak berogytam ágyamba. Reggel pedig befűtés, mosogatás, vásárlás, ebédfőzés, háziasszonyi készülés is a másnapi csoportra. Délig elment az időm ezekkel a háziasszonyi teendővel. A lakásügyi manővereket Marcsuka húgom férje, Török Lajos intézte. A mátyásföldi házrészleg eladását is, az Attila utcai lakás megszerzését is. Hármunknak kellett '74ben lakás: Terinek, Márcziéknak s nekem. Én kaptam meg a nagy szobát, ebben csoportoztunk is. Márcziék a kisebbiket, melyet csak a fürdőszobán keresztül lehetett megközelíteni, Teri az udvari kicsiny szobát, s volt még a lakásban egy hall is, mely mindnyájunk ebédlőhelyéül szolgált.

Imre hét órákor ment el, s pár perccel utána a ház otthon maradó része bevonult a szobámba misére: Teri, Ancsa és Sára. Teri félkilencre csak felszaladt a ház melletti lépcsőn a Várba – akkor ott volt a Nyelvtudományi Intézet, melynek alkalmazott munkatársa volt, s csinálta az Értelmező Kézi Szótárt, majd a Tájszótárt. Egy dohányzó asztalt terítettem meg. Volt éneklés is, elmélkedés is, hozzáimádkozás is. Ez utóbbit csak Teri

és Ancsa művelte, de Sára is jelen volt, s magaviselete példás volt. Később csatlakozott hozzánk Borcsa és Tücsök is, s így növekedett híveim száma. A gyerekek fegyelmezésével nem volt dolgom napközben sem. Csak akkor, amikor Ancsa felszólított a közbelépésre, ami csak ritkán fordult elő.

Olyankor, amikor végére ért tudományának. Ilyenkor az éppen üvöltő hölgyet beraktam fotójömbé, melyet a kezelés végéig nem volt szabad elhagyniok. Ezután hátat fordítottam a fotójnek, s leültem írógépem elé. A soros üvöltő hölgyhöz időnként hátra fordultam:

– Most már abbahagyhatnád, mert zavar a munkában...

Majd ismét:

– Ha nem hagyod abba, kénytelen leszek bekötni a szádat.

Továbbüvöltés esetén felálltam, szekrényemhez mentem, s orra előtt elkezdtem hajtogatni egy tiszta zsebkenőt, hogy az szájbekötésre alkalmas legyen. Erre az üvöltés alábbhagyott, s kiabálássá változott

– Ne kösd be a számat!

– Én nem akarom bekötni, de ahhoz az kell, hogy csendbe maradj, hogy dolgozni tudjak. Volt úgy, hogy eljutottunk a szájbekötésig, volt úgy, hogy enélkül is szipogás váltotta fel a sírást, majd teljes lett a csend. Ekkor én cinkos mosollyal hátra fordultam, s csak ennyit mondtam:

– Kérek egy pusztit.

A hölgy odajött, adott egy pusztit, s megnyugodva távozott szobámból. A közös misézések, az egyoldalú szájbekötések nem feledhető alapot vetettek barátságunknak. Mind a három hölgy tizedik születésnapjára ünnepi ódát költöttem a '80as évek folyamán, elő is adtam a decenniumos mise után a Márvány utcában, ahol sűrűn megfordultam ünnepi misézés, teológiai tanfolyam, csoporttalálkozó okán. Az ünnepi ódákban elmondottam kapcsolatunknak intim eseményit. Sára számára gyártott ódában megörökítettem azt az eseményt, amellyel sikerült egyszer kiborítanom az ifjú hölgyet. Mi módon? Ülök kint, az Attila úti konyhánkban, csinállok valamit, vélhetőleg eszem, és Sára is ott van, s lehet ekkor két és fél-, vagy hároméves. Teri vagy Ancsa elől hagyott egy kanalat, Sára kezébe fogja azt, s kérdezi tőlem.

– A tiétek ez a kanál?

Én meg fa arccal megismételem.

– A tiétek.

– Azt akarom kérdezni, hogy a tiéteke ez a kanál!

Megismétlem:

– A tiétek.

Sárának elfogy a türelme:

– Hát nem lehet azt megérteni, hogy azt kérdezem, hogy tiéteke ez a kanál!?

A többi hölgygel is voltak ehhez hasonló történeteim, de hát első unokája csak egy lehet bárkinek is, s nekem a Sára volt az.

Tücsköt azért meg kell említenem, mert két éves volt, amikor az Egyházrend c. dolgozatomat írtam, s az új ajánlott egyházrendet ábrázolta egy kúp, s a kúp ott volt a gépem mellett az egyik könyvszekrényem párkányán. Minden névnapot, születésnapot, keresztelőt ott ünnepeltünk az Attila úti nagy szobámban. Mindenki láthatta a kúpot. Egy alkalommal megkérdi valaki, hogy mi az? S a kétéves Tücsök vágja rá a feleletet:

– Bokorstruktúra!

Még nem járt Tücsök iskolába, de már ott laktak a Márvány utcában, ahol nagyon sűrűn megfordultam. Feltűnhetett neki, hogy sűrűn veszem ki zsebemből noteszemet, hogy beírjam, ki mikor vesz igénybe lelkivezetés céljából. Megszóla:

– Nekem mikor adsz már egy órát?!

Nem tudom már, mit mondtam neki. De éles szemével észrevehette, hogy ennek az egész meginduló Bokorgépezetnek az az olajozója, hogy sorban mindenki kér tőlem egyegy órát, mert mindannyiunkkal, s magammal is el tudtam hitetni, hogy Isten Országát csak úgy lehet csinálni, ha szentek leszünk, ha lekoppintjuk – amennyire tudjuk – eszményünknek, Jézusnak a példáját, s csináljuk ebből a célból a szeretetelszámolást, a pénzelszámolást s a legfontosabbat: az időelszámolást.

Mert ez a három valutánk van: szeretet, pénz és idő. Mire használjuk ezeket, ezen fordul, hogy mit ér a velszi tartomány. S bizony havonként beszámolunk mindezekről – gyónásaink alkalmával. Jó, hogy Dombi Feri adminisztrátora lettem, s nem kellett már tempóznom, s mindenki számára ki tudtam szorítani a havi egy órát, aki igényelte. Házaspároknak kettőt, mert ők közösen látogattak meg: hármásban gyóntak, nem kettesben. Majd lehet választani Halász Endrét, Barcza Barnát, Dombi Ferit, s a többieket is. Mikor ezek is leterhelődnek, s dugig lesz az ő naptárunk is, kitaláljuk, hogy nemcsak a papok lehetnek lelkivezetők, hanem a laikusok is, s főleg a laikus nők.

Imre különös fazon volt. Engem leginkább Assisi Szent Ferencre emlékeztetett. Majd a levegőből élt: főleg száraz kenyérral táplálkozott, s akár megülhetne volna menyegzőjét – ő is nagyon szeretne angolul tanulni. S hamarosan bejelenti majd a Fiatalok I-ben, hogy megismerkedett egy tinédzser külsejű és farmerben járó nőszeméllyel. Már minden el van rendezve, már tüzzük ki az esküvő napját, amikor egy lelkigyakorlaton barkochbázunk. Anca a hunyó, s megállapodunk a kérdésben, melyet Ancsának majd ki kell találnia:

– Az a tégladarab, amellyel kidörzsölöd a térded fölött a farmeredet. Egy óra hosszat kerülgeti, de csak nem tudja kitalálni, s a végén megmondjuk neki. Csak legyint: nincs neki ilyen téglája, nem dörzsöli ki a

farmerjét. Gabi angolnyelvtanulási ajánlata azonban eléri a célját. Szerencsére. '71 nyarán Imre egy egyszemélyes lelkigyakorlatot tart nálam Halásztelken. Nagy hallgatásokkal. '70ben végezte az egyetemet, s nincsen munkaviszonya. Napi hat órát akar zongorázni, mert a gyenge áramú villamosság

nem, csak a zongora érdekli őt. Valaki mondta neki, hogy nagy tehetség, de ennyit kell gyakorolnia. A lelkigyakorlat végére elérem nála, hogy vállal egy évre munkaviszonyt, többre nem. Eközben folyik az angol tanítás, s az egy év leteltével már nem nekem kell meggyőzőnöm, hogy folytassa a munkaviszonyt, ha jót akar magának, ha el akarja venni Ancsát. Esküvőjük után meglátogatom őket albérletükben. Látványosan száradnak a kenyerek, s tologatnak maguk előtt egy fél tükörtojást. Nem bírják megenni... A zsák feltjára akadt... A felt meg zsákjára.

MÁRCI IMRE

TÜNETMENTES ÉLET?

Minden kor, minden kultúra többé-kevésbé egységes képet, fogalmat alkot a világról és benne az emberről. Ha nem így volna, akkor a világképre épített társadalom sem volna képes hatékonyan működni. Ez természetesen meghagyja annak a lehetőségét, hogy egyesek időnként elrugaskodjanak ettől a felfogástól, de ennek okkal kell történnie, és néha keményen meg kell fizetni az árát.

A tökéletes, hézag nélküli világképet, világmagyarázatot leginkább a vallás kínálja. A vallás számára a világ, a mindenség egész — akkor is, ha a gyakorlatban nem ezt tapasztaljuk. A feloldás egyszerű: az ember, vagy az istenséggel szembenálló démonok, rossz szellemek zavarják meg a tökéletes rend működését, illetve darabokra szedik szét azt, ami a teremtés eredeti szándéka szerint egy, tökéletes, egész.

Az európai civilizáció egyik szegletköve a Biblia és a köré ambivalens módon építkező zsidó és keresztény kultúra, amely jobbra a görögök fogalmi rendszerének közvetítésével jutott el hozzánk. Az elmúlt kétez év hatalmas fejlődést mutatott az ember által használt eszközök terén, de a világértelmezés kulcselemei nemigen változtak. Érthető tehát, hogy a bibliai válaszok az emberi lét alapvető kérdéseire ma sem kerülhetők meg.

Mit mond a Biblia az emberről, az egészségről, a betegségről? Mitől, hogyan lesz "egész" az ember

és a világ? Mint tudjuk, a Biblia gyűjtőfogalom; sokféle irat együttese, amelyek a kanonizáció folyamatában válogatódtak ki. Maga a kanonizáció folyamata nyújtaná az első értelmezési szintet az egész, az egészség bibliai fogalmához is, ha megközelítőleg pontosan ismerni lehetne a kiválogatódás szempontjait; szakértők azonban mind a mai napig vitatkoznak ezeken. Az "eredmény" ebből csak annyi: maga a Biblia is eklektikus válogatás az antik keleti kultúrák hallatlanul gazdag szóbeli és írásbeli hagyományából: töredékes, nem "egész".

Ismeretes az az általános ókori felfogás, miszerint a betegség és a bűn összefügg: a bűn következménye, büntetése a betegség. Ezért a gyógyulást is elsősorban mágikus, kultikus eszközökkel próbálták elérni. Ha bekövetkezett, általában az istenség ajándékának, illetve kiengesztelődésének, a bűn bocsánatának tartották, így érthető, hogy a gyógyítás többnyire a papok hatókörébe tartozott. Természetesen gazdag tapasztalatokkal rendelkeztek a természetes gyógyítási-gyógyulási folyamatokról is (olaj, bor, fürdők, gyógyfüvek, masszázs, akupunktúra stb.), de ezek is többnyire kultikus, szimbolikus formákba, folyamatokba ágyazódtak.

Igen éles fényt vet Jób könyve a problémára: egész/séges-e az Isten?! Tényleg abszolút, tökéletes jó? Nem egy pszichopata örült?! Jung válasza nagyon súlyos további kérdéseket tesz fel a kereszténység abszolútnak, tökéletesnek, egésznek gondolt Isten-fogalmával kapcsolatban. Végül is lehetséges-e az egész, az egészség, ha Isten (a lét) maga is megosztott, poláris, részekből összetett? Nem az-e a lét alaptapasztalata, hogy a világ részekre szabdalt? És az ember életfeladata ennyi: sikeresen egyensúlyozni az egymásnak ellentmondó dolgok között; esetleg harmóniába hozni azokat — mindezt természetesen az emberi lét horizontján.

Az új szövetségi hagyomány mintha elmozdult volna a fentiekben körvonalazott alapról. Jézus tiltakozott a bűn és a betegség, baj közvetlen oksági összefüggésbe hozása ellen. Bár nem ment el érzéketlenül a testi szenvedés mellett, érdeklődése elsősorban az ember lelki egészsége, Istennel, a mindenséggel való harmóniája felé fordult. Ennek az egységnek a hiányát a pusztulás — nem a betegség — drámai képeivel hangsúlyozta. Mivel a betegség mégiscsak szoros kapcsolatban van a

romlással, pusztulással, nehéz kérdés annak eldöntése, hogy mennyiben tartotta Jézus a betegséget pusztán a biológiai rend megzavarásának. Ma már bizonyosnak látszik, hogy az evangéliumok Jézus-képére a későbbi egyház szempontjait vetítették vissza. Az eszkatológiai és transzcendens vonások kiemelése miatt árnyékba került mindaz, amit az emberről mondani akart. Nem kétséges, hogy fő törekvése az volt, hogy az ember irányultságát, lelki beállítódását tökéletesítse, illetve fordítsa (vissza) abba az irányba, amely a léttel — Istennel — való teljes egységet eredményezheti. Ez az egység azonban csak az ember aktív közreműködése révén jöhet létre. Rajtatok fordul — mondta; az Isten folyamatosan biztosítja a maga részéről a feltételeket. Ez azonban nemigen látszik a világban. Jób könyvének szerzője azt mondja, hogy az ember csinálhat bármit, végül is egy önkényeskedő, néha zsarnok és kegyetlen Istennek van ki szolgáltatva. Jézus tanítása szerint az Isten szerető atya, aki várja, hogy együttműködhessen az emberrel a teremtés befejezése, tökéletessé tévése érdekében. A baj, romlás, halál tehát Jézus szemléletében is jelen van, de ez nem végzet, mint Jób esetében, hanem cselekvésre, az egység megtalálására való felhívás.

A kereszténység szemléletében háttérbe szorult ez a szemlélet. Az ember az isteni tökéletesség esetleges függvénye. Ez lényegében visszatérés Jób szemléletéhez azzal a különbséggel, hogy a kereszténység szerint Isten abszolút, tökéletes és jó. Ha napjaink valóságával vetjük össze ezt, a szakadék áthidalhatatlannak tűnik. Ám ez már a történeti egyház problematikája, és túlmutat a Biblia világán.

De térjünk vissza Jézushoz. A mélyebb elemzés megmutatja, de legalábbis erősen valószínűsíti, hogy Jézus nagyon mélyen megértette és át is élte az emberi lét összes dimenzióját. Az emberi lét harmóniájának megteremtését nem az isteni kegyelemtől várta, hanem elsősorban az embertől. Jézus szerint az egységet, az egészséget az egyén szintjén a test-szellem-lélek egyensúlyában kell megtalálni. A közösségről szóló tanításában pedig azt hangsúlyozta, hogy az egyén a másik emberrel szövetségben, őt befogadva lehet csak "egész". A természetről közvetlenül nem sok mondanivalója volt, de a környezettel való harmónia gondolkodásának nyilvánvaló előfeltételei közé

tartozott. Manapság ehhez hasonlóan egyre többen gondolják úgy, hogy a környezeti gondok megoldásának kulcsa az ember. A projekciók visszavonása, a beavatás, az aszkézis, az önismeret — ezek mind megtalálhatók Jézus, a gyógyító eszköztárában.

*

Milyen üzenete van ezeknek a Bibliában fellelhető gondolatoknak a modern ember számára? A vallások sajátos felekezeti szempontjai helyett a lehető legtágabb horizonton kell megkísérelni az értelmezést. A modern (posztmodern) gondolkodás a következő távlatot kínálja.

— Az ember ellenállhatatlan vágyat érez egy olyan világ iránt, amely egységes, egész, tökéletes; hiány és romlás, betegség nélküli.

— A világ a valóságban nem egész, hanem részekből összetett, konfliktusos, poláris. A dolgok — és az emberek is — keletkeznek és egy idő után elmúlnak, átadva a helyüket valami másnak.

— Az ember egységet, teljességet, állandóságot akar létrehozni, ám e törekvése közben újabb, mélyebb szakadékok, törésvonalak tűnnek elő a világban. Önmagát is töredékesnek, esendőnek, mulékonynak tapasztalja. A betegség, a halál az emberi lét kihagyhatatlan, lényegi tapasztalata. Az ember sorsa ebben a világban, ebben a létezési módban a polaritás, a töredezettség, a feloldhatatlan komplexitás.

— Miközben megtapasztalja a betegséget, a romlást, a halált, képes mindezeket a lét tágabb összefüggéseivel egyben látni és elfogadni, magában integrálni, egységben megélni (erre tesz kísérletet a vallás az abszolútum, a jó isten fogalmával). A lét minden látszólagos korlátozottsága ellenére van egy belső játéktér az ember számára.

Ám az ember azt is tudni szeretné, mi van ezen a létezési módon kívül: mi van a halál után, a születés előtt, lehetséges-e, van-e tökéletesség, hibátlan, romolhatatlan lét, egész. A vallások biztosnak ígért válaszokat kínálnak, amelyek azonban egy idő után érvényüket veszítik, mert nem nyújtanak megoldást az élet által felvetett újabb kérdésekre (pl. a környezet rombolása, génmanipuláció).

*

Mindezek után úgy tűnik: az egészség lényegében szubjektív életérzés — ha pontosítani, szűkíteni akarjuk: annak biológiai vetülete. Az egészség fogalma azonban lényegéből adódóan a horizont

végtelen kitágítását sürgeti a szellem és a lélek területei felé. Egészséges egy "izomagyú", aki épp kilép a fitness-center ajtaján? És beteg-e az a Zsazsa néni, aki csendben tudomásul vette, hogy rákos, és szép sorjában elrendezi a dolgait, tudva, hogy az ő ideje hamarosan lejár?... Az ember soha nem lehet teljesen egészséges és teljesen beteg. Aki magát egészségesnek mondja, menthetetlen.

FARKAS ISTVÁN

VAGYOK

*De mindezen túl, és függetlenül ettől a küzdelemtől,
ettől a hiúságtól és kétségbeeséstől,
ami a mindennapi élet,
létezik egy áramlat - és ez nem elmélet -,
amelynek nincs kezdete, sem vége;
mérték nélküli mozgás,
amelyet az értelem soha nem tud hatalmába keríteni.
(Krishnamurti)*

Pénzkereső munkám mellett életem igen jelentős része telt el a természet fotózásával. Aztán eljött a pillanat, amikor képeimet, fényképezőgépeimet elajándékoztam és elkezdtem a körülöttem lévő és velem kapcsolatos emberi kapcsolatok belső fotózását. Ez is jelentős időt vett igénybe és ugyanúgy végződött. A külső helyzetek felvételeit fokozatosan felváltották a legkülönbözőbb helyzetekben a belső önmagamról készült felvételek. Talán őszintébb azt mondanom, hogy e két utóbbi, egészen egy közeli időpillanatig párhuzamosan megmaradt. Ekkor merült fel bennem először, hogy talán egyáltalán nem szükséges semmilyen, sem külső sem belső felvételt készíteni. De ebben semmilyen tapasztalatom nem volt, így csak azoknak a ritka pillanatok „ízére” hagyatkozhattam, melyek a korábbi fotózási korszakaim alatt is megtörténtek. Valójában ezek a pillanatok ott lehettek volna minden helyzetben. Ilyenkor megdöbbenés volt, meg együttérzés, meg belátás, meg türelmes várakozás, meg csodálkozás, meg hálaérzet és, bár sokszor nagyon fájdalmas volt, nem volt semmilyen reakció a külső hatásra akár pozitív akár negatív volt is az. Pusztán figyelem volt jelen, ami az összes körülményre éber volt. Azonban ezek a helyzetek nagyon szokatlanok és így zavaróak voltak, gyorsan elhessegettem őket.

Miért nem természetes számomra ez a helyzet? - kérdeztem magamtól. Kit is zavar ez a nagyon is természetesen emberi hozzáállás? Ahogy tapasztaltam önmagamban, mindenki zavarta ezt a természetes helyzetet, aki emberi résztvevő volt, mert mindenki azonnal belső vagy külső reakciót váltott ki belőlem -

szemben a természet résztvevőivel. A többi emberi résztvevőt mindez viszont egyáltalán nem zavarta. Ilyenkor talán egy pillanatra meglepődtek, mert nem ezt várták tőlem.

Ha a valaki megnyilvánulásában nem személyesnek gondolja magát, akkor félő, hogy vagy bölcsnek vagy tudósnak vagy egy nagy tanítónak akar látszani. Én nem tudok nem személyesen megnyilvánulni. Azonban néha tudok, képes vagyok éberem figyelmes lenni. Nem az az én, aki reagálni szokott és megmagyarázni, meg rádumálni, meg nevetségessé tenni, meg csipkelődni, meg rálegyinteni, meg kifakadni, vagyis az, aki személyes, hanem az a szerves működés, ami figyelmesen elszenvedi a helyzetet vagy éppen hálatelt szívvel boldog, örömteli. Ez lenne talán az u.n. nem-fotózási állapot. Egy más időben zajlik a folyamat. A jelenben. Van. Jelen van és nincs emlékező, ítélkező, okos és fotózó sincs, vagyis nincs ott a valaki. Akkor mi is van jelen?

Életem talán legnagyobb ajándékát kaptam jó három éve, amikor - már ugyancsak a vége felé tartva - teljes életem felfordulhatott. Csaknem minden megszokott, berögzült, elfogadott és biztonságosnak ítélt élethelyzet és tudás kérdésbe került, borult. Nemcsak a baráti, a közösségi és a családi, hanem a feleségemmel való, sőt a legszemélyesebb élethelyzeteim is. Olyannyira, hogy amikor egyik ismerősöm telefonon megkérdezte hogyan bírom a covid-19 miatti bezártságot, csak annyit tudtam válaszolni neki, hogy nálam ez a külső bezártság már három éve tart. Akkor került ugyanis feleségem agyvérzéssel kórházba.

Eleinte fel sem fogtam azt, ami történt. Nagyon örültem, hogy két hét után hazavihettem. Azonban nagyon hamar kiderült, hogy nincs enyhe és súlyos stroke. És az is, hogy kora és egészséggel kapcsolatos egyéb állapotai miatt kevés az esélye annak, hogy felépül. Néhány millió agysejt mindenképpen elpusztult. A körzeti orvos, realista lévén csak annyit mondott: Készüljön a legrosszabbra!

Készültem is meg nem is. Egy pillanatra sem fogadtam el helyzetünket végső stádiumnak. Sőt, örömmel szolgáltam, hiszen már negyvenöt éve szolgáltuk egymást – jóban rosszban. Örömmel tanultam meg mindazt, amit addig ő csinált, hiszen emlékeztem rá, hogy ugyanezt már ő is megtette velem. Föztem, mostam, takarítottam, varrtam, vasaltam, bevásároltam, ügyintéztem, mint eddig is, ha szükséges volt, de most már teljeskörűen. Ugyanakkor egészen új szakmákat sajátítottam el: fodrász lettem és kozmetikus, pedikűrös, szépségápoló és mindezek mellett 24 órás szociális gondozó. Amit viszont el sem tudtam képzelni magamról, hogy milyen türelmetlen tudok lenni akkor, amikor a szokásos élettépőm kényszerűen a tizedére csökken. És akkor is, amikor egy kimondott kérésre a

reakció percekkel később érkezik, ha egyáltalán érkezik. Tulajdonképpen - egy idő után - az már nem is okozott problémát, hogy egy egy másodpercig tartó mozdulat fél percig is eltart, vagy egyáltalán nem hajtódik végre, hanem az, hogy ez az helyzet nem egy lassan romló vagy egy lassan javuló folyamat egy pillanata, hanem egy napról napra kiszámíthatatlanul változó, kaotikus folyamat volt és van. Mélyen megértettem és meg is éreztem, hogy milyen más a szervezett és a szerves folyamat.

A szervezett, merev, pontos, könnyű követni, logikus, gondolat kell hozzá. Míg a szerves, a pillanathoz alkalmazkodó, változó, nehéz követni, belátás – intuíció – kell hozzá. Ez gyakorlatban azt jelentette, hogy szinte minden reggel, felkelésnél derült ki az aznap nagy valószínűséggel várható állapot. Nagy valószínűséggel, mert sokszor napközben is alapvetően megváltozott. Ennek során derült ki számomra kristálytisztán az is, hogy milyen más a türelmes gondoskodás és az együttérzés. Mint kiderült, képes vagyok gondoskodni, de együtt érezni...? Fogalmam sem volt, nemhogy érzésem arról, mit él át akkor, amikor akar, de képtelen, amikor képes, de nincs akarat, vagy van képesség és akarat is, de nincs ott a belső összhang irányultsága, így minden megnyilvánulás elfecsérelődik. Nem tudom mit élt át akkor, amikor alá kellett volna írnia egy ajándékozási szerződést és az egykori gyorsíróversenyeket megnyerő erre képtelen volt. Ugyanakkor sohasem voltunk ennyit és ennyire együtt. Minden nehézzé, de egyszerűvé vált. „Percről percre” volt egy alapvető szerves szükséglet és minden ennek rendelődött alá. És ezt, ha jól csináltam, örömmel töltött el. Ez az öröm nem maradt egyedül. Minden kétségbeejtő helyzetben megjelentek az öröm felismerései is:

De hiszen képes volt magától elindulni, de hát meg akarta fogni és egyedül kiinni a bögre vizet, de hát folyamatosan beszél, ha perel is, de hiszen még ehhez is kaptam erőt. És következményeként: Hogyan tudnám jobban, türelmesebben, nyugodtabban, egyszerűbben, természetesebben csinálni? És kiderült, hogy nem az összehasonlító, a mérő, a jobbitó tudja a megoldást, hanem a türelmesen, csendben várakozó. Valami együtt volt még akkor is, ha ez néha „csak” az élet biológiai szintje volt. A dopamin ott volt és áramlott mindkettőnk teljes szervezetében. Az egész volt a helyén, ha ez az egész töredékes és még tökéletlen is volt. Minden hatás vendég és mindegyik, ha nem is várt, de üdvözölt és befogadott vendég lett. Aktív résztvevője lett egy kozmikus kísérletnek – ahogy Hamvas írta és még sokan mondták. Lassan, fokozatosan rá kellett ébrednem arra, amit már jó régóta tudtam: A külső igazodás gyakorlása egy eszköz a belső nem azonosuláshoz, a belső összhang felépüléséhez.

Emlékezni önmagamra, miközben nyitott vagyok az élet hozta minden helyzetre, vagyis közben jól végezni az élet dolgait. Ahogy a Hegyi beszéd fogalmaz: Legyél! Ne állj ellen a gonosznak! Milyen természetes is ez a hozzáállás egy vadon élő, kölykeit nevelő állatnak. Vagy egy szoptató anyának. Nincs gond-olat, nincs gond-oskodás, hanem éber figyelem van és alkalmazkodás a pillanatnyi helyzethez. Embernél nem a bele-törődés, hanem a fel-adás.

Egyetlen személyes elfoglaltságom maradt meg és ez az írás volt, mert azt bármikor abba tudtam hagyni. Ennek lehetősége is nagymértékben lecsökkent, de egy új módszerrel megmaradhatott. Mivel nem volt rá lehetőségem, hogy néhány órán át egy témára koncentráljak, meg kellett szoknom, hogy akár mondat közben abbahagyom az írást – és persze bármit, amit éppen csinálok - és esetleg csak napok múltán folytatom. Ez lehetővé tette viszont azt, ami korábban nem volt rám jellemző. Újra és újra kézbe vehettem egy-egy mondatot, egy-egy bekezdést vagy fejezetet. Nem bántam meg. A mennyiség ugyan lecsökkent, de a minőség talán javulhatott. Most is, például, amikor ezeket a sorokat írom, feleségem a másik szobában minden jelzés nélkül feláll és elindul. Mivel ma képtelen egyedül közlekedni, azonnal abbahagyom az írást és kimegyek hozzá. Az akarat ott volt, de a képesség és a belátás hiányzott. Percek múlva derült ki, hogy nem volt különösebb célja. Közben jutott eszembe, hogy elfelejtettem kenyeret venni. Így aztán, amint megnyugtatóan elhelyezkedett, leszaladtam a pékhez. Vásárlás közben a fejem persze otthon volt. Ahogy sietve hazafelé tartottam, meghallottam azt a hangot, amit így ősztájt, korábban oly sokszor hallottam fenn Dobogókőn. A húzó vadmadarak hangját. Egy hang, ami itt alig volt hangosabb a környező lakótelep alapzajánál. Ki hallotta rajtam kívül? Az ég ragyogóan kék volt, de sehol sem láttam őket. Erre is emlékeztem: Nagyon magasan szállnak. Mire a lépcsőházhoz értem elhalt a gágogásuk. De hallottam!

Igen, külsőleg egy nagyfokú bezártság, hiszen a heti piacon kívül alig jutok el valahová és az sem tarthat tovább egy-egy óránál, amíg Marcsika gondját viseli. Ugyanakkor belsőleg – már ha képes vagyok élni vele – egy nagyfokú szabadság lehetősége. Szinte minden formális külső, megszokott kapcsolat, tevékenység minimálisra csökkent. A telefon és internet kapcsolatok megritkultak és elmélyültek. Értéke lett a nyugodt, csendes perceknek, beszélgetéseknek, levelezéseknek. Eszembe jutott, hogy utólag mekkora értéke lett annak a levelezésnek, amit Rilke folytatott egy fiatal költővel. Levélváltásaik kb. félévente történtek.

Példaképpen vázlatosan leírok két napunkat. Az első egyben különleges, ugyanakkor nagyon jellegzetes helyzet volt. A figyelem minden erejére szükség lett volna, de az aggodalom, a képzelődés elvitte és...

A helyzet talán tavaly nyáron történt fenn Dobogókőn. A reggel felhős, párás volt. A nap nem látszott. Feleségem a légzésen és kiválasztáson kívül semmilyen életjelt nem mutatott. Nem volt saját mozgása, beszéde, értése, érzése, reakciója. Valahogyan megmosdottunk és felöltöztünk és kiültünk a teraszra. Nem evett és nem is ivott, mert nyelni sem tudott. A gyógyszert sem sikerült beadnom. A nemreagálás, a nemivás, nemevés és a gyógyszerek beadásának lehetetlensége pánikba ejtett. Így, itt nem maradhatunk! Tudtam, hogy ilyen állapotban a család sem tud segíteni a hazajuttatásban, hiszen így mi nem tudjuk szállítani. A kórház nem jött számításba, hiszen előtte többször volt kórházban és már tudtam, hogy nem tudnak segíteni. Mégis a mentőket hívtam, akik viszont közölték, hogy ők csak kórházba tudják szállítani, de megadták egy betegszállító elérhetőségét. Jöttek és elvitték. Marcsika otthon várta. Gyorsan összepakoltam, de figyelmemet teljesen felemésztette a korábbiak miatti aggodalom és fantáziálás. Így aztán a pakolás végén nem találtam a kulcsosomót, amin az összes kulcs rajta volt és ami mindig az ajtóban volt belülről.

És akkor beugrott, hogy az este nem zártam be a bejárati ajtót, amit felkelésem után tapasztaltam is, de aminek nem tulajdonítottam jelentőséget, hiszen ott fenn ennek tényleg nincs jelentősége. De ebben a helyzetben eszembe jutott, hogy előző nap délután jött néhány fiatalember és elkezdték nyírni az utcában a fűvet. Nem fejezték be, de amikor elvonultak, a házunk előtt többször megálltak és be-benéztek. Az egyik még telefonált is. Ebből aztán az a fixa idea született meg bennem, hogy éjjel – mivel nyitva volt az ajtó - ellopták a kulcsot. Nem tudtam tovább várni. Becsuktam az ajtót és hazaindultam. Reméltem, hogy napközben nem sétálnak be, de hogy azután mi lesz, még fogalmam sem volt. Otthon minden figyelmemet lekötötte a helyzet, de feleségem állapota lassan javulni kezdett. Mindezek mellett a kulcs kérdése minden pillanatban ott volt bennem. Délután aztán lementem kenyérért, de közben elszaladtam egy barkácsboltba és vettem egy cilinderzárát. Majd úgy gondoltam, hogy két óra alatt megjáróm Dobogókőt oda-vissza és bezárom az ajtókat. Mikor felértem a fiatalemberek az utcában éppen a házunk előtt nyírták a fűvet. Annyi józan eszem volt még, hogy nem mentem azonnal nekik. Szépen bementem és lecseréltem a zárát. Negyedóra alatt végeztem. Amikor távozás előtt szétnéztem, a konyhapulton megtaláltam az ellopottnak vélt kulcsosomót. Ekkor felébredtem és percekig csak álltam ott. Minden belső káosz lepergett előttem, ami az elmúlt órákban a fejemben lezajlott, egy aktív passzivitás minden jellegzetességével. Mivel már évek óta a figyelmem lehetséges erején és tartósságán dolgoztam, a valóság megdöbbenő volt. Pillanatnyi helyzetem éppen céloimat segítette volna. A látás

szerénnyé tett. Annak látása, hogy ezt az állapotot közvetítettem magam körül. Pár napba telt, míg visszanyertem eredeti „magabiztosságomat” és elfeledtem a valóságot.

Egy másik alkalommal valami egészen más történt, bár a helyzet teljesen hasonló volt az előbb leírtakhoz, de télen volt és Kőbányán. Verőfényes napra ébredtünk. Ültünk egymás mellett délig, amikor megmelegítettem az ebédet, de nem evett. Aztán valamikor délután 4 óra felé kérdésemre valahogy jelezte, hogy enni kér. Aztán este lett, de semmi nem változott. Este 11-kor ittam egy kávé, mert nem tudtam meddig maradunk fenn. Nem akart lefeküdni sem. Aztán éjfél előtt felállt és egy szó nélkül elindult volna lefeküdni. Azóta sem volt ilyen csendes, békés napunk egymás mellett ülve és fogva a kezét. Ugyanakkor nem egy aggodó, szorongó vagy egy eltompult állapot volt. Minden hang, a fények minden változása és a szagok is elértek, sőt tisztábbak voltak a szokásosnál.

Részemről egy teljes mértékben aktív passzivitás volt. Reggel aztán már visszaköszönt, felkelt, megfürödtünk és minden úgy ment mintha előző nap is így lett volna. Persze semmire sem emlékezett. Számomra ajándék volt ez a nap, mert ilyen hosszan még előtte sohasem voltam képes egy nyugodt, éber figyelmi állapotban maradni. Nem kalandozhatott el, de nem is volt koncentrált. Átfogó volt. Jelen volt. Volt ereje és fenn is maradt. Adva volt és nem vezett el. Furcsa módon a szokásos aggodás és fantáziálás – a 'mi lesz akkor, ha...' - sem volt jelen, így nem is fogyott el a figyelem. Talán a hű szolga példázatában, aki az ajtóban állva várja ura érkezését, miközben felügyeli szolgatársai munkáját, a szolga lehetett ilyen állapotban, vagy talán erre utalhatott az Evangélium. Nem tudom. Nem voltam ott. Azonban a helyzet olyan mélyen nyomódott be, hogy nem felejttem el, mert egy másféle emlékezetbe íródott be, nem a szokásosba. Valami belül megváltozott és az hatott ki a környezetemre is. Másnap nem volt ott a mérő, a megítélő és az azonosult ragaszkodó sem.

És most mi van? Emlékszel önmagadra is, vagy csak egy jót meséltél: Ekkor és ekkor, ez és ez történt. És most, most hol vagy? Jelen vagy? - kérdezte a barátom. Mi van jelen? - kérdeztem vissza mosolyogva.

A kör forog

Minden pontja feszültségtől terhes

Ezért forog

Van két láthatatlan áramlat

Az egyik minden csöppjét magával sodorja a forgás

Egy csöppje vagyok

A másik minden csöppje könnyítésre vágyik

Egy csöppje vagyok

Élni akarok

Lenni akarok

Képes vagyok?

A létrán fel és le mászkálnak az angyalok

Képesek

Hozzák és viszik a táplálékot

Kiáradás és visszatérés

Vetőmag és termés

Perpetuum mobile

Láthatatlan

Semmi

Vagyok

(2021. Kőbánya, Álom hava)

MERZA JÓZSEF

ÉVA...

Megengedte, hogy így szólítsam, titokban örült is neki. Igazi nő volt, aki mesterien rejtegeti évei számát. Figyelmeztettem, hogy a Biblia szerint a magas életkor Isten ajándéka, ami a szüleit tisztelő embernek jár, ezért inkább büszkélkedni kell vele, nem eltitkolni. Nem volt hatással rá. Nekem természetes volt ez a stílus, hiszen nagyjából egykorú volt legidősebb nővéremmel, így gond nélkül tudtam társalogni vele. Hozzjárult ehhez az a bő fél évszázadnyi ismeretség, amely 1952. januárjában vette kezdetét a Semmelweis-utcai örmény kápolnában. Ő diszkrét szervezője volt annak a titokban megtartott országos lelkigyakorlatnak, amelyen Naszályi Emil elmélkedett, Rónay György, Bulányi György előadott és Endrey Mihály misézett. Igaz, hogy utána több mint 10 évig nem láttam őt, de tudtam róla. 1965 táján találkoztunk ismét egy György napon, talán hármásban, hiszen abban az időben nem volt kedvünk túl sokan összejönni egy lakásban. Pár év múlva, felbátorodásunk korában, megsűrűsödtek találkozásaink, s a szaporodó feladatok egyre szorosabb munkakapcsolatba hoztak egymással.

Jelenben élő barátaink számára mindnyájan a múlt homályából lépünk elő. Egy adott pillanatban feltűnünk az ismeretség látóhatárán és az idő közelít, megismertet minket egymással. A mai fiatalságnak ő volt az az alacsony, kissé hajlott, ősz nővér, aki táskájával kezében fáradhatatlanul rötta a pesti utcákat, ott volt baráti találkozók, közösségi szentmiséken, nyári táborokon, akihez mindenki odafordulhatott, akit mindenki érdekelt, aki lehetősége szerint mindenkinek segített. Ő is volt azonban fiatal, jó házból való úrilány, budai polgár, magántanuló, tehetséges kislány a zongoránál, aki sohasem feledte első kerületi gyökereit. Aki mégis egy kicsit szomorú volt, ha gyermekkoráról beszélt. Jó neked - mondta - mert olyan sok szépet tudsz elmondani, leírni diákkorodról, nekem hiányzik ez. Igazságos volt-e szüleihez, vagy sem, nem tudom, mindketten betartottuk a diszkréció szabályait. Abban a korban, amikor az ember maga is szülővé válik, jól

tudja, hogy gyermekei - joggal vagy anélkül - sok mindent számonkérhetnek tőle. A konszolidált családi életet biztosítani akaró apa munkacentrikusságától kezdve a sors kikezdéseitől fáradt anya narkotikumhoz fordulásáig. Nekem is voltak történeteim, valamit én is elmondtam a gondjaimról, de talán könnyebben értelmeztem a múltat és sokat számít az adott személyiség típus is.

Eljött a választás ideje. Éva nem volt érzéketlen a másik nem iránt, azonban a rá jellemző józansággal mérte fel helyzetét, s lett a szociális missziótársulat margitligeti házában boldog novíciája. Neki kellene elmondania, hogyan járkált a kertben, imádkozott emeleti szobájában, hogyan készült fel a rászorulók segítségére. De hogy élete szép napjait töltötte ott, az biztos, mert ha évente kétszer-háromszor beszámoltam neki arról, hogy arra járva láttam a romos vagy felújítás előtt álló házat, akkor megélnékül és kérdezett és mesélt. Az ember nem szokott vonzódni boldogtalansága színhelyeihez. Ebből a házból indult el egy fegyelmezett, fáradhatatlan életre. Kisportolt apáca volt rendi ruha nélkül is, aki mindvégig hűséges maradt örökfogadalmához. Lehet, hogy ez a szó nem hangzik jól manapság, de ő vállalta, vallotta, erőt kapott tőle. A fogadalom ugyanis nem szolgálalkúságot jelentett neki, hanem szigorú életrendet, munkát, ismételt döntéseket a keskenyebb utak irányában.

A tényfeltáró emlékezések sokat előhozhatnak a homályban, névtelenségben megvalósított teljesítményéből. Meg lehet becsülni, hány millió betűt ütött le táskairógépén a Bokor ismert irodalmának előállítására, de nincs statisztika arról, hány leütést produkált barátai számára különféle kutyafülek és jegyzetek tisztába tévése által. Hányszor próbáltam rávenni arra, hogy tisztességes honoráriumért gépeljen le nekem valamit, és kezdjen a pénzzel, amit akar. Ilyenkor átható pillantást vetett rám, hiszen tudnom kellett volna, hogy nem lehet előhozakodni ilyen ötletekkel. Kínomban magam gépeltem le a szövegemet, mert én is voltam olyan öntudatos, hogy ingyen munkát nem rendelek meg. Kínomban, mondom, mert bárki kipróbálhatja, mit jelent legépelni egy 58x60 -as tükröt, tíz egyszerre befűzött papírra úgy, hogy az utolsó példány is olvasható legyen még a nem túl jó szemnek is. Két oldal után már fájt a hátam, valószínűleg a rossz tartásom miatt. Hogy ő hogyan érezte magát 2-300 oldal után az évvégi hajrá idején, nem tudom, nem nyilatkozott. Arra viszont emlékszem, hogy egyszer, a karácsonyi füzetek elkészülte után, valami okból, este fél kilenckor kerestem fel Breznóközi albérletében. Nem ő nyitott ajtót, így majdnem váratlanul léptem be a szobájába. Éva a szoba közepén állt, kezében egy nagy kalapáccsal. Én hulla voltam, ő tettenesen mért csapásokat az összerakott papírlapokra, hogy füzeté alakíthassa őket. Saját karácsonyi ajándékaként, saját közösségei részére. Ma is élesen látom az akkori jelenetet.

A molekuláris biológia korszakában új dolgokat figyelünk és értünk meg. Az erős igénybevétel jelentő

évek során nem mindig néztük meg alaposabban a mellettünk dolgozó barátot. Nem vettük észre azokat az apró réseket, amelyeken át bepillantva világosabbá, értékelhetőbbé, magyarázhatóbbá vált volna a másik személyisége, cselekedetei. Éva megértéséhez is csak az utóbbi néhány évben jutottam közelebb, amikor megtudtam, hogy ez a polgárlány milyen jó elődöket mondhatott magáénak. Nagypja a hazai erdészeti kutatás megteremtője, nemzetközi hírű tudós, főiskolai tanár, neves szakíró volt. Nevét a mátrafüredi erdészeti és vadgazdálkodási szakiskola homlokzatán olvashatjuk, a parkban áll az emlékműve, Lillafüred mellett, Felsőháromban pedig táblával megjelölt szülőháza. Nagypja anyai nagybátyját, Hermann Ottót, nem kell bemutatni a hazai természettudósokat valamelyest is ismerő embernek. E leány tehát tudósok szellemi örökségét mondhatta magáénak, olyanokét, akik életüket szentelték szakterületük művelésének. Minden genetikus alapja meglelt volna ahhoz, hogy mutatós világi karriert fusson be. A karrier, persze meglelt, csak nem látványos módon. Ha az utókor példaképek után fog keresgélni, akkor kiáshatja majd az ő életét is a történelem díszletei közül. Valójában nem jó a díszlet szó, mert ami itt végbement az ő életében, az minden volt, csak nem díszlet. Ne törődjünk azonban a múlt csepülésével, inkább arra figyeljünk, hogy egy kivételesen célratörő egyéniség fontos feladatot talált az irgalom gyakorlásában, majd hamarosan a közösségépítésben, és ezt hallatlan intenzitással művelni kezdte. Azon a helyen, ahol szükség volt a munkásra. Nem volt finnyás. Lehet, hogy úrinőnek született, de élete végéig szolgált. Ebben a keményen dolgozó szolgáltszerepben egyesíteni tudta ősei örökségét a kor feladatai által megkívánt kvalitásokkal. Tudott szerény lenni, mint a fényes Karácsony ünnepe mellett meghúzódó, általában elfelejtett Éva-nap. Jó ítélőerővel, izléssel tudott különbséget tenni eszmék és próféták között. Igen, érteni és megkülönböztetni eszméket, tanításokat, hiteket és embereket - ez volt elmúlt századunk nem kis feladata. Embert megpróbáló munka volt eljutni a hagyományosan csiszolt teológiai tételektől - amelyek alapján egy mai pápát eretneknek is lehetne mondani - korunk letisztult, a főparancsra épülő egyetemes nézőpontjáiig. Jó irányba menni, de nem túl gyorsan rohanni, a gondolkodás dicséretes erénye lett. Éva társunk volt ebben a gondolkodásban. El tudott szakadni a szüklátókörségtől, az engedelmes gondolatlanság oltalmát ígérő nyugalmtól, vállalta élete végéig a bizonyosság és bizonytalanság kettősségét. Nem volt könnyű megválni a szép mítoszoktól, hiszen nemzedékünk ezek gyermekkori, kitörölhetetlen imprintingjével vágott neki a kemény éveknek. Nagyon fájt megszabadulni tőlük, még ha a lelkiismeret hangja mondta is, hogy így kell történnie. Hányszor nézett rám, értően és mégis szomorúan, amikor egy-egy újabb művemet olvasta! "A régi írásaidat szeretem, a maiakat csak értem" - mondta, s tudom, hogy ilyenkor az egykori "Annavölgyi emlék"-re gondolt. Szavait komolyan kellett venni, mert a tíz

ujjában volt az egész Bokor-irodalom, s tudott minden, figyelmet érdemlő közleményről. "Olvastad?" - kérdezte egy új Mérleg-cikkről, s elég gyakran kellett azt mondanom: "még nem". Szerette a célt mutató, határozott írásokat, de kedves volt neki Gyökössy gyógyító lélektana, Vanier gondoskodó szeretete. Ne felejtjük el, szociális nővérek indult, s mindig voltak az életében egészségileg, anyagilag hátrányos helyzetű emberek. Gondja volt rájuk, támogatta őket, közbenjárta értük. Megbeszélte velünk a helyzetüket, hogy helyesebben döntsünk bonyolult esetekben. Azok közé tartozott, akiknek életeleme a másokról gondoskodás.

A propos, szociális nővér. Eddigi emberéletem útjának pontosan a felén Mme Gibory Rousselet utcai konyhájában ültem. Az idős nő egyszerű ebédet készített kettőnknek. Ő sem volt sokkal korosabb, mint az akkori Éva, s bár a Saint-Jean-de-Luz-i tengerészek ivadékaként - a tengerészek sajátos közösséget alkotnak a francia társadalomban - más karakterű volt, mint egy első kerületi pesti nő, de teljesen egy volt vele a másokkal törődésben. Jeanne az "Assistance sociale"-nak dolgozott világi keretben, jezsuita szellemiséggel. Érdekelte a szemléletmódja, ezért megkérdeztem tőle, hogyan tud egy nő, család nélkül, kiegyensúlyozottan élni a nagyváros forgatagában. Válasza nagyon érett volt: "Harmonikusan lehet élni a nemiségről lemondva is, de sokszor hiányzik az a másik látásmód, amivel egy férfi nézi ugyanazt a helyzetet. A tanácsra lehet szükség, amivel a másik nem megítéli a dolgokat." Éva ugyanígy lehetett, s tudatosan formálta az életét. Volt lelki vezetője, hiszen ez hozzátartozott a Bokor szellemiségéhez, de ha szükségét érezte, támaszkodott bokorbeli családos vagy nem családos férfiak véleményére is. Ezekben a beszélgetésekben saját közösségeinek személyes problémáitól kezdve, teológiai kérdéseken át akár anyagi gondjaiig minden szóba került. Egészen biztos, hogy tudatosan ápolta közösségi kapcsolatait fontos megtartó erőt jelentettek neki, amikor az anyaház oltalmától megfosztva, de a női szerzetesrendek tagjaira általában leselkedő komplexusoktól védve, a profán világban kellett élnie. Nem lett cserépbe ültetett virág, övé volt az egész mező. A profán világot mondtam és nem hangsúlyoztam a politikai viharok kemény megpróbáltatásait. Két oka van. Az egyik az, hogy a hozzá hasonló alkatú emberek jobban viselik az ellenáramokat, mint az állóvizet. A pontosan látott cél és a feltétlen odaadottság akkor is megóvja az elkötelezett embert, ha egyébként reszket a félelemtől, és nagyot nyel, amikor azt hazudja, hogy az írógépét bedobta a Dunába. A börtönben ülő ember tudja, hogy igaz dolgot művel és azt is tudja, hogy imádkoznak érte, akár kívül akár belül. Új helyzetben ismeri fel az eszmének odaadottság erényét, mert látja, hogy a lelkiismeretnek engedelmisség más gondolkodású embereknek is tulajdona, s Demény Verában vagy Rajkné Földi Júliában ilyen nőket

láthatott. Tegyük hozzá, hogy az irgalom gyakorlását nem korlátozzák a rácsok, tétlenségre semmi ok.

Innen ered a másik szempont. A cselekvő ember legfeljebb munkálkodása színtereiben lát különbségeket, de abban nem, hogy mindig tenni kell a teendőit. Éva protagonista volt, rendkívül célratörő. Tudta feledni a múltat, mert előtte volt a jövő, s nem kívánta a kiengesztelhetetlen, a bocsánatot követelő mártír szerepét játszani. A történelem igazságosztó ítéletét másra bízta, neki dolga volt Csepel-szigeti barátnői között. Szatyrával megjelent Budapest minden kerületében, Vácon, Móron, Debrecenben, Bányán, Nőtincsen, Nagyorosziban, Pécelen és Jászberényben - félek, ki fog rám megharagudni azok közül, akiket kihagytam. Naptári bejegyzései túléltek őt, ott sorakoznak azok nevei, akiket már nem fog feltelefonálni.

Örökmozgó volt, gyakran fegyelmetlenül közlekedett. Szemrehányásaim ellenére rendszeresen átbukdácsolt a soroksári HÉV sínein a Grassalkovics-utcánál. Csak később és vonakodva ismerte be, ha valahol elesett. Egy éve még tíz méterenkint álltunk meg kifulladásra az utcán, de ott akart lenni egy neki kedves társa rekviemén.

Szervező tehetség volt. Pontokba foglalt minden részletet, minden időpontot, mozgósította a szereplőket. Sokszor tette ezt életében sikerrel. Egyben volt sikertelen: nem volt un. tápláló közössége. Hogyan lehetséges ez - kérdezheti valaki. Maradjunk abban, hogy ami van, az lehetséges is, és ha az igaz történetírás érdekében megállapítjuk ezt, akkor vegyük figyelembe, hogy kilencven év alatt, háborúk és forradalmak és börtönök és újrakezdések során létrejöhetnek olyan kivételek, amelyek erősítik a tudott szabályt. A jézusi közösségépítés nem gépies, falanszterszerű valami, nem lehet akárkit, akármikor, bármilyen körülmények között, akárhová beépíteni. Éva erős, határozott ember volt, ismerte erényeit. Időnkint túlbuzgó volt, ilyenkor keresztbe kellett tenni neki. Tudta, hogy elfogadjuk úgy, amint van, de ha kell, ellene mondtunk törekvéseinek. Hosszú évek során szerette volna alapközösséggé alakítani imádkozó-elmélkedő közösségünket. Itt vallom be nyilvánosan, hogy tudatosan ellene dolgoztam, nehogy eltérjünk építkezésünk alapelveitől. Valószínűleg ő is tudta, mit művelek, valószínűleg sokszor sóhajtozott, amikor látta, hogy nem engedem, hogy átlépjünk bizonyos határokat, de realista volt, mint mindig, napirendre tudott térni a lehetőségek meg nem valósulása felett. Igyekezett, s ha nem sikerült valami, megpróbálta újrakezdeni. Azt is el tudta végezni magában, hogy megbocsássuk kis zsarnokságait.

Eadem mutata resurgo - íratta sírkövére a szállóigét Jacob Bernoulli. Amikor Éva életén gondolkodom, azt keresem, hogy mi volt benne az az örök azonosság, ami újból és újból megmutatkozott. Igen, azt reméljük, hogy egy más életben, önmagunkhoz hűen s mégis másként folytatjuk azt, amit elkezdünk. Híveid élete nem szűnik

meg, csak átalakul - énekeljük a gyászmise ünnepi énekében. Jó, de mielőtt sor kerülhetne erre, még sokszor vagyunk, másként, ugyanazok. Ebben az újra és újra felbukkanó azonosságban mutatkozik meg fiatalságunk, azokban a tulajdonságainkban, amelyeken - úgy látszik - nem fog az idő. Sokat lehetne beszélni a kitartó munkában, a kapcsolatépítésben, az imádságban, a tanulásban megvalósuló azonosságáról, mégis, hadd mondjam azt, hogy Éva fiatal maradt abban is, hogy megőrizte humorérzékét. A Vácra futó autót gyakorta szétvetni látszott az a hatalmas jókedv, viccgártás, amelynek részese és - természetesen - időnkint céltáblája volt. Ebben a légkörben nevetve tudta fogadni vagy visszautasítani ifjabb barátnői helyretevéseit is, mert érezte szeretetüket. Gyerekesen kíváncsiskodott, csipkelődött, mindnyájunk élvezetére. Tudta, hogy időnkint borsot tört az orrunk alá, amit megfelelően viszonzottunk is, de hát az életnek attól van íze, hogy ezt tesszük. A bors nem táplálék, rajta megélni nem lehet, de a jó konyhában megvan a megfelelő helye.

Ha szerencsénk van, írásművünk egyszer csak önálló életre kel, s már maga írja önmagát. Lám, rábukkantunk a kíváncsiságra, s ezzel egy igen általános, mély emberi vonásra, amely Évának is sajátja volt. A kíváncsiság vezet, amikor meg akarjuk ismerni, be akarjuk fogadni világunkat. Megismerni mindent az ételleltől az élőkig, az erdők fától barátaink társaságáig. Bepillantani abba a fizikán túli világba, amit vallási gondolkodók tárnak elénk. Éva látását és feleletét őrzik gondosan és folyamatosan írt feljegyzései, lelki naplói, teológiai jegyzetei. Anyagba öltözött állandóság, anyagba épült lelkiség. Sajátos, rá jellemző görcsös betűk jelsorozata, benne a napok története, egy lélek reflexiói, vágyai, sóhajtásai, imába foglalt kérései.

Nehéz életrajzot írni, nehéz elhajózni a puritán tárgyilagosság és a bizalmaskodó jólétesültség szikláinak között. Rádásul az emlékező is kiteszi magát mind a tévedésnek, mind a lelepleződésnek, hiszen az írás róla is beszél. Az emlékezés interaktív, élő kapcsolat két személy között, mégha az egyiket nem is látjuk. Vajon kiről írok, ki jelenik meg láthatóan a láthatatlanból? Milyen kép takarja eltávozott barátom alakját? Ki az a személy, aki formát - esetleg más formát ölt - miközben térben és időben távozik? Mivel magyarázom, hogy amikor Éváról beszélek, akkor nem egy idős nővér jelenik meg előttem, pedig megjelenhetne az is, amint utolsó találkozásunk estéjén ül a beázott szobáját helyettesítő ideiglenes lakhelyén, vagy nehezen járva igyekszik előttem, hogy megmutassa az anyaház kápolnáját. Nemcsak sajátmagában változott meg az élete, hanem számomra is új emberré vált? Mi mozog a lelkem mélyén, hogy amikor róla írok, nem korábbi fényképeit nézem, hanem a fiatal de Beauvoir-ét, amint szorgalmasan ír a térdére fektetett füzetbe? Mi ez, honnan az egész? Tényleg elragadott az írás lendülete, vagy van egy titokzatos összefüggés személyek között? Jobban kifejezem Éva lényét, ha egy másik, ugyanolyan öntudatos - mert nagy egyéniségek mellett is önállóan

maradt - fiatal értelmiségi nővel hasonlítom össze? Jobban kitűnik így, hogy egyszer minden fiatal lány útnak indul, hogy eszméljen életre, világra, Istenre és megkezdje a válaszádat a létezés kérdéseire. Így vagy úgy, sorokat írva jegyzetfüzetekbe, hogy majd Isten elbírálja a döntései sorából kinőtt személyiségét. Éva életútja tanúsítja, hogy merre döntött, milyen küzdelmek között írta újra, napról-napra, az életét, gondolati és cselekvésszerű hűségben önmagához. Az égből nézve nincs különbség a titokzatossággal, a tükör vagy a barlangfal homályában megjelenő valóságképpel küzdő emberek között. Mindegyik egyformán nagyszerű, a laikus és a fogadalmas nővér, a maga bátorságában és lankadatlan munkájában. Az országhatárok nem lényeges különbségek.

Kapukat tartunk nyitva és kapukat tartunk zárva. Lelki életünk lélektani élet is, mindenki tudja. Valameddig megközelíthetjük egymást, s valahol meg kell állnunk, mert azon túl egy érzékeny világ következik, ahova nincs jogunk bekíváncsiskodni. Egy nyitott kapun át zene szűrődik ki. Éva világához hozzátartozott a zene. Aktív műveléséről fiatalon lemondott, de belső életében mindig szüksége volt rá. Sokan nem tudták, mert ha hosszú éveken át egyetlen fontos ügyre összpontosítunk, észrevétlenül maradhatnak érdeklődésünk, képességeink egyéb irányai. Éva nem volt közismert hangversenylátogató, egyre kevésbé tehetne volna meg, de szüksége volt a zenére, hogy harmóniában élhesse napjait. A Bartók rádió volt hűséges társa, s egyben oltalmazója a napi híradások értéktelenségeivel szemben. Kereste a műzsák társaságát, hogy ne kelljen hallgatnia a hatalmi harcok mindennapos fegyvercsörgését. Az erőszak csatái mégcsak nem is változnak, mindig ugyanazok.

Szeretném, ha szeretnének. Valahol egy kapu mögött, rejtve, nagyon vágyott a szeretetre. Munkája alapján minden joga megvolt arra, hogy várhassa a százannyit, ha már méricskélgni kezdjük a dolgokat. Valamit vissza is adtunk neki. Nem tudom, hogyan alakult a saját mérlegem. Gondjaim vannak, mégha magyarázni is tudom a bizonyítványomat. Való igaz, hogy csak idő multával vesszük észre nyersességünket, közömbösségünket, nagyvonalúságunkat, amit jó lett volna megspórolni, mert nem tudjuk, mikor okoz fájdalmat időhiányunk, elfoglaltságaink, okos helyzetmegítélésünk. Sajnos, az ember hajlamos arra, hogy az utólagos részvét virágaival leplezze a kellő időben meg nem adott szeretetét. Tudjuk, hogy a józan, bölcsnek tűnő szeretetnél többet ér egy nem indokolt, spontán cselekedet. Az a fajta szeretet, amit meg sem érdemeltünk, amiért nem tettünk semmit, amely olyan, mint a Nap sugara, szüleink gondoskodása, érdemtelen önmagunkért, szeretetük bőségéből. Talán ezért is emlékezett oly szívesen az utolsó évek mátrafüredi óráira, a tanári kar szeretetére, az őt kísérő Pádár Sándorral folytatott beszélgetéseire, a nagyapja emlékére rendezett vándorlás szervezőinek neki dedikált füzetére.

Tudatosan készült elmenetelére. Rendezte papírjait, összerakta füzeteit, elajándékozta könyveit. Egy hónap múlva nem élt. Nem félt a haláltól, de szeretne volna elkerülni a légszomj gyötrelmeit. Nagyon megérthető. Szétszórt poraival még új barátokat teremtett abban a kis csapatban, amely elgondolkodva indult haza a zebegényi Duna-partról a decemberi, szürke, komoly alkonyatban.

Vajon átfutott-e rajta egy titokzatos sejtés, amikor utoljára zárta el a Bartók rádió zenéjét?

2004. március 18.

TURIÁK ILDIKÓ

A LEGSZORGOSABB HANGYA

VADAS ÉVA NÉNI

Hófehér hajú, mindig friss, mosolygós, elképesztő munkabírású, szívós, óramű pontosságú. A Bokorirodalom zömének, a KIO-nak, Karácsonyi Ajándékoknak, Érted vagyok-nak elnyűhetetlen gépelője. Korábban az írógépen verte sebesre az ujjait. Ma a monitorral rontja a szemét. De nemcsak a megjelent és még megjelenő írásművek őrzik keze nyomát, hanem Budapest és környéke flaszttere, utjai, utcái is. Hol itt, hol ott tűnik fel fürge léptekkel. Emberek és emberek dolgai után járkal, ügyeiket intézi. Továbbá nincs a Bokor életében jelentős esemény, amelyen jelen nem lenne. Bizonyára felesleges is mondanom, hogy akire mindez ráillik, az nem más, mint Vadas Éva (Szalézia nővér), közismert nevén Éva néni. Éva néni! Mi már idestova harminc éve ismerjük egymást. Azóta nem fér a fejembe, hogy hogyan is jut annyi mindenre idő. Kérlek, meséld el, hogyan is fest egy napod időbeosztása?

Általában 1/2 5-kor kelek: zuhanyozás, öltözködés, szobarendbetetés, reggeli, elmélkedés. Ez kb. mindennap egyforma, a további rész változó. Ha otthon maradok, akkor IBM-en gépelem a Bokor számára, ami éppen szükséges. Ha sürgős, ebéd után folytatom kb. 6-7 óráig. Este kb. 9-ig imádság, olvasás, zenehallgatás a Bartók rádión. Mivel külső kerületben lakom, általában másodnaponként reggel bemegyek Pestre, szentmisére, majd utána karitászlátogatások, testvéri megbeszélések, különböző munkaügyeket intézek. Délutánokon: közösségi találkozók vagy azokra készülés, testvéri levelezések stb.

A bevezetőben elég tekintélyes listája kerekedett ki mindazoknak, amiket csinálsz. Pedig gondolkodás nélkül, csak úgy kapásból soroltam azt, ami hirtelen eszembe jutott. Bizonyára sok minden ki is maradt. A gépelésen túl, mi mindent csinálsz még?

Jelenleg két közösségem van. Csoport-testvéreimet törekszem a találkozókon kívül is havonta egyszer

felkeresni. Több egyedülálló, magányos barátnóm, volt börtöntársnóm stb. van, nem egy közülük beteg. Továbbá hét mozgássérült testvéremet iparkodom szükség és lehetőség szerint legalább egy hónapban egyszer meglátogatni, problémáikon segíteni, olvasnivalóval ellátni, velük imádkozni. Valamennyien a szélrőzsa különböző irányában laknak Szigetszentmiklóstól Gödöllőig, Budapest különböző kerületeitől Csömörig. Általában az egészségesekeket is én látogatom (bár szép lakásban lakom egyik testvérem jóvoltából), mert ha valaki kijön hozzám, az számára külön útidőt és útiköltséget jelent. Én pedig egy nap több feladatot is összekötök és - díjtalanul utazom.

Élcelődés nélkül, szívből mondom: Mi mindenre képes, aki fiatal. S ez nem az évek számától függ. Sok húsz esztendőse öregebb nálad. Apropó, egy illetlen kérdés: hány éves is vagy?

Az előző adatból mindjárt kitűnik, hogy "valamivel" elmúltam 20 éves. Egyébként '11 őszén születtem, amit nem szívesen vallok be, mert ma még nem mondom "a hamut mamunak"....

Mikor és hogyan ismerkedtél meg a Bokorral?

1948-ban ismerkedtem meg azzal az Úttal, célkitűzéseivel és alapítójával, amiből aztán a Bokor kinőtt. 1949-ben Krisztina körúti anyaházunkban adott helyet akkori főnöknőnk az ország minden részéből érkezett középiskolás lányok egyhetes lelki gyakorlatának, amelyet Bulányi György, Török Jenő és Juhász Miklós szerveztek és tartottak. Török Jenő már előzőleg több előadást tartott nővéreinknek az evangéliumi eszmények megvalósíthatóságáról.

Tehát te akkor már szerzetes voltál. Mindig is annak készültél?

Tulajdonképpen a Zeneakadémiára készültem zongora szakon. Közben azonban megismerkedtem a Szociális Missziótársulattal (Farkas Edit és Prohászka Ottokár alapította 1908-ban). Megtetszett a munkájuk és 1935-ben letettem az első fogadalmam, majd '85-ben az aranyfogadalmam ünnepeltük nővértársaimmal és Bokor-testvéreimmel ... - nem átütő zenei képességemet parlagon hagyva. A Társulatban kórház-, fogház-, családmiszióban, egyesületek látogatásában, előadások tartásában, adminisztrációs munkákban vettem részt.

Úgy tűnik, az életedben meghatározó jelentőségű volt az az imént említett '49-es krisztinai lelki gyakorlat.

Bár a Szentírást rendszeresen olvastam, a Bokor eszmei tartalmában újdonság volt számomra a Hegyi beszédre épülő élet, különösen az ellenségszeretet és erőszakmentesség.

1950-ben "feloszlatták" a rendeket, elvették házainkat, így formailag sem volt nehéz szívvel-lélekkel beállni a Bokor akkori feladataiba. Gyurka első írásait (Szeretet

az Isten, Add, Uram, hogy lássak stb. gépeltem, besegítettem Juhász Miklós csoportmunkájába, majd önállóan próbáltam asszonyoknak és családoknak az evangéliumi eszméket továbbadni. (Délelőtti és éjszakai műszakban gyári munkával keresve kenyeremet.) Akkori további Bokor-feladatomból volt a helyszerzés a különböző egyetemista lelki gyakorlatok számára. Mint nővérnek sokféle volt ismeretségem, így aránylag könnyű volt a titkos helyeket megszervezni különböző templomokban és plébániákon (a Felső-Krisztinától az Aréna úti Fehér apácákig, az Angolkisasszonyok templomától a Damjanich utcai kis-Regnumig). Volt, hogy hátamat nekitámasztva a belülről bezárt kapunak, nagy kapukulccsal a kezemben véltem megvédeni a templomkapun dörömbölőktől a lelki gyakorlatozókat ...

Ami persze lehetetlenség volt. Akkoriban a Jézushoz tartozóknak apostoli buzgalmuk mértékének függvényében komolyan számolniuk kellett az üldözéssel, a börtönnel. Gondolom, te is számoltál ezzel?

Többször figyelmeztettek, hogy vigyázzak, de - bár alapjában nagyon gyáva vagyok -, tudatosan vállaltam a börtön lehetőségét, ami 1952. augusztus 28-án be is következett. Mikor bevitték az ÁVO-ra (az "Andrássy út 60." éppen ezidőben költözött át a Fő utcába), a Bokor-teológia alapján teljesen világos volt számomra, hogy szabadulást kérni nem jézusi imaszándék. Így a legkétségbeesettebb helyzetekben is csak annyit mondtam: Istenem, Te, aki a gyöngye nádszálat nem töröd el és a füstölő mécsbelet nem oltod ki, adj erőt! Egyébként ösztönösen - mert senki sem tanított rá -, már gyermekkoromtól kezdve úgy éreztem, hogy Istentől csak erőt szabad kérni mindannak az elviselésére, ami ér. Így vizsgáim előtt, vagy mikor kisebb hangversenyeken játszottam, sohasem kértem, hogy sikerüljön, csak azt, hogy erőm legyen méltóképpen elviselni az esetleges kudarcot. Ennek a szemléletnek az alapján tárgyalásunkkor, amikor kimondták a tíz év börtönítéletet, nem fellebbeztem, hanem az utolsó szó jogán csak annyit mondtam, hogy Istentől és az Ő ügyéért készséggel vállalom minden szenvedést.

Sokan nem tudnak és nem is akarnak a börtönéletéről beszélni. Megkérlek, ha nehezedre esik is, meséld róla valamit. Tudod, ez nekünk már történelem.

Nem szívesen gondolok vissza a börtönövekre és főleg nem szívesen beszélek róla; aki nem volt ott, úgy sincs fogalma, hogy mit jelent nemcsak a poloska, az egér, a rossz koszt, a hideg, a közönséges, trágár beszéd, hanem a kiszolgáltatottság és a szabadságtól való megfosztottság is. Három élményt azért megemlítek, és az első (még tárgyalás előtti) börtönben töltött karácsonyt. Az egyik: a Gyűjtő kisfogházában voltak a politikai nők, egyik-másik különleges politikai férfi, mint pl. Török Jenő, akit letartóztatása után

bányamunkára ítélték. Vele volt egy szép élményem. Az egyik házimunkással megüzentem, hogy szeretnék feloldozást kapni (akkor még nem kezdődött el a "vallási korrózió"). Másnap, amikor sétára vitték, megállt, mintha az orrát fűjná, felnézett a mi zárkánkra, ahol én titokban felkapaszkodtam a kis rácsos ablakba - és keresztet rajzolt felém. (Itt említem meg, hogy ugyancsak a kisfogházban voltak a halálra ítélték is. Abban az időben szinte kétnaponként ácsolták az akasztófát, amit jól lehetett hallani a zárkákban. Ilyenkor az örök idegesek és türelmetlenek voltak, és mindennap hiányzott valaki a rabok sétájáról... Egy idő után úgy éreztem, hogy nem bírom tovább, nem kértem Istentől változtatást, de Ő kérés nélkül tudta, mennyit bírok, és hamarosan elszállítottak Kalocsára, ahol nem voltak kivégzések.) Másik nagy élményem, amikor szintén a kisfogházban, valamelyik házimunkáson át kis levelet kaptam Gyurkától, amelyben azt írta, milyen jó nekünk, hogy tudjuk, miért és Kiért szenvedünk! Harmadik jelentős élményem 1956. Mint osztályidegent Kalocsán egy belső zárkába tettek, amelynek az ablaka nem az utcára, hanem az udvarra nyílt. Akik ott voltunk, csak a házimunkásoktól értesültünk a változásokról, no meg a smaszerek voltak kedvesebbek és jobb lett az étel. Egyik nap bejött a zárkánkba egy fiatal, jóarcú hadnagy. Rövid beszédében azt mondta, hogy most még számukra nehéz napok jönnek, de mi hamarosan kiszabadulunk és mindnyájunknak jó lesz. - Azóta is többször eszembe jut ez a jóakarató fiatalember, aki nyilván áldozata lett az '56-os eseményeknek. És végül az első karácsonyom: 1952. december 24. Kint a városban szerteszét kigyúl a karácsonyfa fénye. Van, ahol pici kis ágon, talán egyetlen gyertya ég, emlékeztetve arra az egyetlen, igazi Fényre, amely kétezer évvel ezelőtt először világított bele ebbe a sötét világba... Egy hely van, ahol nincs fenyő, nincs gyertya, nincs karácsonyi előkészület: a börtönök világa ez. '52-ben, a Markó utcában vagyunk. Annak is egyik IV. emeleti cellájában. A piszkos, zsúfolt zárkát nem karácsonyi fény és illat, hanem hideg, áporodott levegő és elkeseredés tölti be. Egymás hegyénhátán ülnek szomorú, zsémbes hangulatban: a többszörösen elvált konzervgyári munkásnő, aki rendszeres lekvárlopásért van itt. Egy másik - kicsit ütődött - munkáslány, aki szegeket lopott; állandóan éhes s egyetlen vágya, hogy ha szabadul, 2 kg kenyeret megegyék a Lánchíd alatt. (Hogy miért éppen ott, azt nem sikerült megtudni.) Ott gubbaszt egy hajdani bártancosnő. Csapzott hajáról félig lekopott a festék. A táncból is kikopott, arannyal üzérkedik, most azért van itt. Szomszédja egy rossz külsejű öregasszony. Piszkos ruhája alatt gennyes sebeit borogatja. Fehérneműje nincs. Szalvanzán-kúrára jár, s most is állandóan "udvarlóját" emlegeti. Büntetését nem vallja be, csak annyit tudunk róla, hogy egy kocsmában

fogták el. Mellette gyönyörű fiatal leány ül. Az ártatlanságot lehetne róla megmintázni. Meg is mintázták már nem egyszer. Igaz, hogy nem az ártatlanságot. Akt-modell volt egy ideig ... Javítóintézetben kezdte. Volt cukrásztanuló, gyári munkásnő, s most - rablógyilkosság vádjával - reszketve várja a tárgyalást. - Van egy másik fiatal lány is, 16 éves: mint vasipari tanuló a kollégiumból két lepedőt vitt el, hiszen "minden a miénk" - gondolta. Kis albérleti szobájába honnan is vegyen ágyneműt? Most kezd dolgozni, és nyolcgyermekes szegény édesanyja nem segítheti. Ijedt szemekkel néz körül a borzalmas miliőben: vajon mikor szabadulhat? ... A zárka legszörnyűbb tagja a hírhedt újpesti angyalcsináló. Szennyes történeteivel "szórakoztatja" a társaságot. Ő az egyetlen, akire keményen rászólok: hallgasson, térjen magába és bánja sok szörnyű bűnét! Helyeslően bólogatnak; a néni elhallgat de nem bánja bűneit; egyedül azt röstell, hogy részegesnek tartják ... Van még egy öregasszony. Alig bír megmozdulni: rákos sebeire ráragadt a piszkos blúz. Fehérneműje neki sincs. Vidékre elutazott gazdája megőrzésre nála hagyott cipőjét adta el. Lopásért feljelentették. Sajnálom és szeretem ezt a sok toprongyos ruhájú és lelkű nőt. Milyen jó is lenne ma, karácsony estén örömet szerezni nekik! Tiszta fehérneművel, meleg ruhával, takaróval, ízletes étellel. Talán-talán megnyílna a szívük is ... Sajnos azonban nekem sincs semmim; piszkos a ruhám, mint az övék, és egyetlen fehérneműm rongyos. Külsőleg velük együtt fázom, éhezek és nélkülözök - a szívemben azonban béke és meleg van. A szeretet azonban találékony. Elhatározom, hogy ha már mást nem tehetek, megpróbálok egy kis "csinosabb" terítést csinálni, és majd szólok hozzájuk egy pár szót. Van két "jobb" nő is a zárkában: az egyik valutás, a másik kereskedő volt és saját árúját rejtegette. Ők a "burzsujok". Hetenkint tisztasági csomagot kapnak, és karácsonyra ételmezt is. Az egyiknek apró, színes cukorkái vannak, a másiknak szép fehér, saját törülközője! Elkérem tőlük. A törülközővel leterítem a kopott kis asztalt, s a színes cukorkákkal feldíszítem. Éppen készen vagyok a nagy "terítéssel", mikor bekiált a felügyelő: "Ki csinálta ezt a maskarát?! Tüntessék el azonnal, mert különben..." Az egyébként is közutálatnak örvendő felügyelő ellen felzúdul a zárka; szitkok, átkok röpködnek a levegőben, alig győzöm csitítani őket. A hangulatnak vége! Hogyan beszéljek most békéről, szeretetről, megbocsátásról?!... Azért később mégis megpróbálok. Érzem, hogy a lelkek és köztem semmi kontaktus sincs; mint falról a borsó, peregnék le a szavak ... Énekről szó sem lehet, hiszen kint figyel az őr, és nem akarunk újabb ünneprontást. Aztán jön a szokásos esti program: a nappalra feltornyozott szalmazsákokat letesszük a

földre és lefekszünk: fejtől-lábtól, mint a szardíniásdobozban. Én "csak" másodmagammal fekszem a földre tett szalmazsákon a rákos öreg nénivel. Szent Erzsébetre gondolok, és egy cseppet sem nehéz. Csak a vérbajossal és a bábaasszonnyal nem tudnék lefeküdni; pedig-pedig ők is a Jóisten gyermekei ... Ma azonban sehogy sem akarok lefeküdni. Olyan jó lenne adorálni ezen a gyönyörű éjszakán! De hogyan? Ha lefekszem, biztosan elnyom az álom; feltűnést nem akarok. Bárcsak jönne egy új "vendég" - gondolom magamban, akinek átadhatnám a helyemet! - Ábránd az egész, hisz kit is hoznának ilyenkor ide?! A villanyt eloltják; lefekszem én is. A szutykos takaró csücskét éppen csak magamra húzom (hadd melegítse a többi a szegény beteg asszony elgémberedett tagjait) - mikor nyílik az ajtó s belép rajta egy piszkos női alak - aztán gyorsan újra bezárul, s már a folyosóról hallom a felügyelő éles hangját: "Csináljanak helyet neki!" - Örömmel ugrom fel (a szobaasszony én vagyok) és sürgősen lefektetem a szerencsétlen vasmunkásnőt, akit lopás gyanújával munkahelyéről hoztak el. - A villanyt újra eloltják. Lassanként csönd lesz. Leülök az egyetlen székre. Az árurejtegető asszony rámteríti bundáját. Lélekben ott virrasztok a betlehemi jászol mellett és belenézek az isteni Kisded ragyogó szemébe ... Éjfélkor megcsendülnek a Bazilika harangjai; az emlékezetből elmondott szentmisében mélységes hálával mondok köszönetet ezért a csodálatosan szép, igazi karácsonyért.

Mi történt azután, hogy szabadultál?

Miután egészségem valamennyire rendbejött, próbáltam összekeresni a régieket, nem sok sikerrel. Folytattam a gépeléseket; Gyurka első saját fogalmazványa után a KIO-t már nekem diktálta, s azt aztán többször is leírtam. Új embereket akartam gyűjteni, ezért elmentem egyházi adóbeszedőnek, hogy kapcsolatokat találjak. Így alakult aztán ki több közösségem.

Amíg a rendben éltél, volt lakásod és ellátásod is. Valami a börtönben is jutott: egy fél priccs és egy csajka étel. Azóta azonban a vatikáni valutáért végzett munkán túl, valamiből meg is kell élned. Miből éltél, miből élsz?

Amikor kikerültem az Anyaházunkból, egy orosz érdekeltségű gyárban mint lakatos átképzős dolgoztam, mivel másutt mint nővért nem vettek fel. Majd a Loden posztógyárban dolgoztam letartóztatásomig. Kiszabadulásom után egy háromgyermekes, szívbeteg barátnőmnél bejáró takarítóként dolgoztam, majd amikor az egyik szobájuk megüresedett, oda is költöztem albérletbe, és 19 évig laktam ott. A takarítás mellett pénzért gépeltem az Országos Fordító Irodának, ahová Gyurka egy volt börtöntársa, Demény Pál vitt be engem gépelőnek, Gyurkát meg fordítóknak. Ez keresetet jelentett, de nem állást, ezért továbbra is

megtartottam a takarítónőseget. Később, amint említettem már, apostolkodás céljából egyházi adóbeszedő lettem. Majd mint egyházközségi munkatárs mentem nyugdíjba a legalacsonyabb összeggel. Azóta többször emelték, ma 13069 Ft. Testvéreim jóvoltából lakásra, kosztra és ruhaneműre kevés kell, így még marad az éhezők és hazai szegények számára is. Sokszorosan megtapasztaltam és megtapasztalom a százannyi testvért és otthont!

Nyugdíjad valóban "horribili"s. A rendszerváltást követően nem gondoltál arra, hogy a börtönévéért járó kárpótlást igénybeveszed?

Az eddig elmondott eszmei beállítottságomból folyóan természetesen következett, hogy nem kértem kárpótlást (bár általam nagyon szeretett és tisztelt testvéreim is kértek). Úgy éreztem, hogy az Isten ügyéért tudatosan vállalt és elviselt évekért számomra méltatlan lenne anyagi kárpótlást kérni. Hiszem, hogy ami ebben - sok hibám ellenére - tetszett az Úrnak, azért majd egyszer Ő kárpótol, és nekem ez elég...

Mit bántál meg és mit csinálnál másként?

Csak a bűneimet! Amit másképp tennék talán: szorgalmaznám a hitoktatóképző, kántorképző elvégzését, a gyermekkorban kezdett nyelvtanulást.

Mi az, amit ha újrakezdehetéd is, ugyanúgy tennél?

Amit ugyanúgy: a szerzetesi elkötelezettség, amit sohase bántam meg! S a Bokorhoz tartozás, amit szintén sosem bántam meg!

Mit üzensz a Bokor most születő, az ezredforduló után élő tagjainak?

Üzenetem: Az élet titka: imádság, munka, szolgálat. Az emberektől semmit sem várni, csak adni! Istentől csupán erőt kérni a körülmények neki tetsző elviseléséhez és naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni. Tapasztalatom szerint ez szinte csodákat eredményez. Végül türelem, mert az élet folyamat, és a hűség, jószándékú törekvés egyszer termésbe fordul, "automatikus", magunk sem tudjuk, hogyan. Ez minden nehézség, szenvedés, kudarc ellenére a békés, boldog, harmonikus élet titka.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

HALLGATÓ EGYHÁZ

Módszertani megjegyzések

Mielőtt rátérnék a hallgató egyház típusainak elemzésére, szükségesnek látom, hogy az egyházi múlttal kapcsolatos vizsgálódások módszertanáról mondjak néhány olyan szempontot, amelyek az elmúlt húsz év alatt szűrődtek le bennem, melynek során e témáról a magam gondolkodása is némiképpen átalakult.

1., Alkotó értelmiség

Alapvető ismeretelméleti tétel, hogy érzékelésünk alkotó természetű. Az ember lát, s ahogyan lát, olyanná válik világa. Ez az alkotó látás nem csupán azt jelenti, hogy valamilyen észleletünket saját előítéleteink, kedvünk, élettörténetünk alapján többé kevésbé a magunk képére és hasonlatosságára alakítjuk. Azt is jelenti, hogy mi magunk választjuk meg rejtőzve izgató világunkból azt, ami számunkra fontos, és olyan kontúrokat adunk neki, amely a mi arcvonásainkra emlékeztet. Különösen az értelmiségi embernek, aki nem is elsősorban ismereteinek gazdagságával, hanem az ismeretszerzés tényére és sajátosságaira való reflektálásával tünteti ki magát, tehát az értelmiségi embernek kétszeresen is tudnia kell látásának, gondolkodásának és beszédének alkotó jellegéről. Egyrészt az ismeret természetének tudása miatt, másrészt az ebből fakadó felelősség miatt. Számára minden alkotó megismerés etikai, erkölcsi természetű – akkor is, ha fizikusként az anyag részecskéinek energiáira bukkan, ha vegyészként az élet törekeny titkát kutatja, vagy ha társadalomkutatóként az együttélés és a kommunikáció vonulatait tárja fel.

Elhangzott rövidített formában a SZHF 2008-as Tudomány Napja alkalmából szervezett konferenciáján.

A teljes változat elhangzott a Wesley János Lelkészképző Főiskolán 2008. november 8-án.

Köszönettel tartozom azoknak, akik a nyers változatot kiegészítő megjegyzéseikkel ellátták, különösen Fehérváry Anikónak, Kopniczky Zsoltnak, Lázár Kovács Ákosnak, Laurinyecz Mihálynak és Zatykó Lászlónak.

„Egy csónakban”

Akik hasonló kérdésekkel foglalkoznak, egy közösségbe tartoznak, egy csónakban eveznek. Elsősorban azért, mert közös téma közös alkotói. Ez a fundamentális közösség akkor is létezik, ha egyébként az adott jelenségekkel foglalkozók alapállása vagy aktuális véleménye akár jelentősen is eltér egymástól. Ebben a közös szellemi térben, legyen az bármely nagy feszültséggel is töltött, az értelmiségi annak is tudatában van, hogy nem csak elmélkedő társaival fogja őt közösségbe az értelmiségi mivolt episztemológiai és etikai dimenziója, hanem a vizsgált tárggyal való alapvető rokonsága soha nem teheti teljességgel kívülállóvá. Ahogyan az emberről szóló filozófiai reflexió mindig szól magáról a filozófusról, a társadalomról szóló a társadalomkutatóról, úgy mutatja be a vallásról, egyházakról diskurálókat a vizsgált tárgy. Könnyű lenne az objektivitás biztonságát nyújtó távolságtartása révén megmenekülni a megérintődés sebző közelségétől, s az alkotó elmének akár meg is bocsátható, ha visszariad attól, amit felismer, ám a megismerésre való reflexió második lépésében már tudomásul kell vennie, hozzá tartozik alkotásához, s a látás bátorsága után az összetartozás vállalásának még nagyobb bátorságot igénylő, súlyos feladata elé kerül.

Megközelítések

A múlt és az egyházak összefüggéseinek vizsgálatánál az egyházi felelősség oldaláról közelíteni természetes és jogos szempont, hiszen az egyházak öndefiníciójuk szerint a megváltás kiemelt hírnökei, az emberért porig hajolt Isten irgalmának közösségi tanúi. A kereszténység válasza a bűnre a megváltás és az ebből fakadó megbocsátás. A keresztény tanúságtétel hitelének és hatékonyságának kulcsa a megváltásba vett hit tanúsítása, amely másképpen nem is történhet, mint a saját bűnök feltárásával és az isteni irgalom erejéből véghezvitt folyamatos megtéréssel és állandó reformmal. Az alkotó értelmiségi közösségről, intellektuális és erkölcsi felelősségéről mondtak értelmében az egyházi magatartás, még inkább az egyházi bűnök vizsgálóinak le kell számolniuk saját objektivitásukkal. Miközben a tudományosság egzakt igényeinek törekednek megfelelni, aközben saját érintettségük hermeneutikai következményeiről is számot kell adniuk. Az egyházi múlt kritikus feltárásának igénye, ennek az igénynek artikulálása, részleges kielégítése és az ezzel kapcsolatos elégedetlenség kifejezése megalkotott diskurzus, amely közös térbe fogja az összes szereplőt: az egykori ügynököt mai elemzőjével, a naivat a felvilágosulttal, a megrendültet a kárörvendővel. A kritikus elemzőtől önkritikát vár a megjelölt téma, ugyanúgy mint a megkritizálttól az elemzések eredménye. Az egyházban a történelmi bűnök tematikája elsősorban a hit terében értelmezendő, s csak másodsorban, ennek kifejezéseként a társadalmi nyilvánosság agóráin. A kritikus elemzőnek ismernie kell és el kell fogadnia a hit e viszonylag rejtett terét, amelyet az egyházi hagyomány önreflexiója teremtett. Ugyanakkor az egyház tagjai és hivatalviselői számára a hit tere nem védvár, amely menedéket adna a kritika nyilaitól, és nem felmentés a társadalmi tanúságtétel kötelezettsége alól, hanem éppen hogy megalapozza és inspirálja az irgalom Istenébe vetett hit megvallását.

Három némaság

Az egyházak sokak véleménye szerint tartoznak még megszólalni múltjuk bűneiről, bár nem állítható róluk, hogy teljes némaságba burkolódtak volna idáig. Mégis érdemes talán az egyházak hallgatását finom vonásokkal és pasztell árnyalatokkal megfesteni. Háromféle némaságot látni, melyek egyszerre vannak jelen, s melyek a távrolól közelítőnek akár egyformának is tűnhetnek. Az első az elnémított egyház története, amely köztudottan az ötvenes évek elnémított társadalmának egyik vetülete. Az egyház még hiánytalanul őrizte hitvallását, teológiai és pasztorális fegyverzetét, ám a politikai intézkedések és eljárások totális igénnyel némították el. A második a hallgató egyház, amelynek már lehetősége lenne megszólalni, de nem él vele, vagy azért, mert nem látja elérkezettnek az időt, vagy azért – talán ez az általánosabb – nem találja szavait, esetleg elfeledte azokat. Végül, a keresztény

hagyomány ismer egyfajta egyházi titoktartást, az arkanum fegyelmet, amelyre a legszentebb történet eltakaró ikonosztázok emlékeztetnek, s amely a meglelt mondanivalót csak a beavatottnak közölheti, s amely a nyilvánosság ricsajában üzenet azoknak, akik a lényegekhöz közelebb, a szentbe beljebb kívánnak lépni. Ezt a hallgató egyházat az arkanum egyháza kifejezéssel jelöljük.

Elnémított egyház

Megszakított átmenet A kommunista hatalomátvétel olyan társadalomban kaparintotta meg a hatalmat, amelyet a megkésett modernizáció jellemzett már egy évszázada, benne a katolikus kereszténység kétharmados többségével, az egyházi méltóságok felsőházi tagságával, ugyanakkor a közoktatás, az egészségügy és a civil társadalom legnagyobb részének fenntartásával. Két gondolatkör fémjelzte az egyház társadalmi, politikai és kulturális jelenlétét. Egy tradicionálisnak mondható, amely a kereszténységben, annak erős politikai és kulturális dominanciájában látta a társadalom, végső soron az ember boldogulásának letéteményesét. S egy másik, amely a szekularizáció európai folyamatait látván új szavakat és új modelleket igényelt az egyháztól. A teológiában már a háború előtt kísérletek zajlottak a zárt neo-skolasztikus és ultramontán gondolati rendszer megnyitására, s a kritikus szociális érzékenység elméleti beépítésére. A hagyomány-centrikus és a személy-centrikus alapállás akadémikus vitáit azonban egyre inkább elnyomta a masírozó katonai egységek ütemes csizmadobogása, a feltépett ajtók csattanása és a nyilvános hangszórókból ordító primitív csaszuskák rémítő zaja. Leegyszerűsítőnek tűnik a hatalomátvétel előtti pillanat magyar társadalmára egységesként tekinteni, amint a „Köztes-Európa” más társadalmaira is. Kézenfekvőn adódik Ausztriára nézni, ahol semleges államban az ausztromarxizmus tíz esztendő után kifulladás és adott ugyan lendületet a szociáldemokrata irányzatoknak, de nem tette lehetővé a társadalmi víziók heves vitáit, amelyek kihatottak a politikai cselekvésre és modellalkotásra és ami a legfontosabb: nem akasztották meg a szerves társadalomfejlődést. A totális diktatúra ezzel szemben az egész társadalmat torzítóvá tette, ha annak bármely szeletére kérdezzük egy torzó darabját vizsgáljuk, s tudnunk kell, hogy részeinek működésképtelensége elsősorban az egész tönkretételével magyarázandó.

Az elnémítás hatékony eszközei

Bőséges és egyre bővülő egyháztörténeti források állnak a múltat kutatók rendelkezésére, melyek hűségéről és árulásról szólnak, s melyek korszakhoz illő árnyalt elemzése komoly szakmai kihívás. Egyben az igényes szakemberek egyet értenek, nem csupán kétféle embertípus és kétféle stratégia jellemezte az adott kor hívóinak viszonyát a vallásellenes hatalomhoz. Az életutak színesek, összetettek, s a hűség és hűtlenség határa olyan mint az országok közötti zöld határ: tele

árnyakkal, tövises bozótokkal, s a lopakodó nem mindig tudja, milyen irányban halad. Nem csak a keresztényeket és zsidókat, hanem az egész társadalmat sikerült néhány év leforgása alatt tapsviharokba, szovjet indulókba, zajos felvonulásokba némítani. Ismerjük az eszközöket, a püspöki kar deportálását, a szerzetesek deportálását, a koncepciós papi pereket, az egyetemi felvételtől való kirekesztést, a pedagógusok állásvesztését, a szülők folyamatos zaklatását hittanbeíratások előtt, hosszú a sor. Mondhatjuk, hogy a Köztes Európában a kelet-németek és a csehszlovákok rosszabbul jártak, a lengyelek és a horvátok jobban. De minden kutatási eredmény azt látszik bizonyítani, hogy sokban sikerrel járt a totális mobilizálási program. Egy egész kulturális régió társadalmi fejlődését legalább két nemzedékre sikerült megakasztania; sikerült a nemes értékekbe vetett hitet kinevetni, a szolidaritást és felelősségvállalást az úgynevezett önépítés karrierlogikájára cserélni. Ez a legmeghatározóbb öröksége az ú. n. „elmúlt negyven évnek”. Ez az öröksége a magyar társadalomnak, ezzel kell megbirkózni, ennek közegében lehet megfelelően feltenni a felelősség kérdését.

Személyes drámák és kifáradás

Az ijedség éberré tesz, a félelem fásulttá. Ebben a hosszú korszakban – különösen annak első szakaszában – a társadalom komoly része folyamatos félelemben élt, amely csak a 80-as években vált egyre kevésbé indokolttá, de addigra rutinizálódott az óvatosság. A személyes élettörténeteket hallgatván kirajzolódik, hogyan tompultak el egyre a belső disszonanciák, s az önvád és önfelmentés feszültségét hogyan kezelték sokan az „ez van, ezt kell szeretni” lakonikus egykedvűségével. Miközben a társadalmi vonulatokat figyeljük, a személyes élettörténetek tanítanak meg igazán az óvatos nyilatkozatokra és az elhamarkodott ítéletek kerülésére. Egészségkutatók kimutatták, hogy létezik egy kelet-európai egészségparadoxon, amelynek jellemzői közé éppen az imént említettek közül fakadó alacsony szintű ellenálló képességet sorolják, s a gazdagon dokumentált kutatási eredmények kimutatják, hogy sajnos csak ritkán igaz az ismert mondás: palma sub pondere crescit.

Hallgató -Ecclesia discens

A hallgató egyház (ecclesia discens) a katolikus és az anglikán teológiában szembeállítva a tanító egyházzal (ecclesia docens) eredetileg azon az egyházképen nyugodott, miszerint a püspökök az apostolok utódai, akiknek az a küldetése, hogy menjenek szét az egész világra és tanítsák az összes nemzetet. Az egyház ebben az értelemben tanító, s egyben hallgató, tanuló egyház, mert hallgatja az Evangéliumot. A hagyományos szembeállítás azonban új értelmet kapott a II. vatikáni zsinatot követő egyháztani szakirodalomban, amely az egész egyház közösségét tekintette tanítónak és tanulónak egyaránt, s nem a hierarchiát tanítónak és mindenki mást tanulónak. A kommunizmus korszakába érkező egyház teológiája erőteljesen püspök és

papcentrikus volt, s a hívek felelőssége hangsúlyárnyékban maradt. Az egyházüldözés idején a keleti blokk országaiban általában egy sorsra jutott a pásztor és nyája, amely alapján a keresztény közösségekben a gyakorlat mintegy megelőzte a zsinat jóváhagyó tanítását a közösségi egyházzal. A hagyományos felosztásnak lett illetve lehetett fontos egyházvédő szerepe is, miszerint a pásztorok védték védhették a rájuk bízottakat. Úgy tudni, hogy egyedül az NDK katolikus püspöki kara szögezte le egyik határozatában, hogy az állami hatóságokkal csak a püspökök tárgyalhatnak, s ezzel az állam felé hallgatásra intette a papokat és a laikusokat, kizárólagosan magára vállalván az egyházpolitikai tárgyalásokat. A többi országban azonban nem került sor ilyen tartalmú rendelkezésekre, így az egyház tagjai magukra maradtak annak eldöntésében, hogy mikor és hogyan szólalnak meg, ha egyáltalán. Mára ezekben az országokban furcsa módon az egész egyház ecclesia discensnek mutatkozik, minthogy a társadalmi diskurzusban sem vezetők, sem a vezetettek nem vesznek részt olyan mértékben, hogy ne lehessen hangjukat hallatlanra venni. Igaz ugyan, hogy a legfrissebb kutatások szerint tizennégy volt szocialista ország megkérdezettjeinek fele úgy vélekedett, hogy az egyházak éppen annyiszor emelik fel szavukat, amennyiszer szükséges, ám a válaszolók döntő többsége már az egyházüldözés korszakában nőtt fel, a kényszerből hallgató egyház számukra természetes. Ha a pártpolitikai vagy privát morális magatartásra vonatkozó nyilvános megszólalásaikat nem erősítené fel a kritikusok bosszús zsbongása, úgy tűnnének, mintha meg sem szólaltak volna.

Az áldozat játszómája

Ki vitathatná, aki csak egy kicsit is belepillantott a II. világháborút követő évtizedek kelet-közép-európai vallás- és egyháztörténetébe, hogy a hívők közössége kiemelt célpontja volt az új hatalomnak. Részben azért is, mert ezekben az egyházakban látták az előző rendszer kulturális és politikai oszlopait. Minthogy egészen – az ismert kifejezéssel élve – totálisan új épületet akartak emelni, a régít földig kellett rombolni. A társadalom egésze legalább is nagy része vesztese volt ennek a folyamatnak, talán nem túlzás állítani, hogy a legfőbb ellenségnek látott és mint ilyen elbánt egyházaknak a leginkább van történelmi joga arra, hogy áldozatként értelmezze magát. Ez a legerőteljesebb és legáltalánosabb hivatkozási és helyzetértelmezési alap mind a mai napig. Ugyanakkor az áldozat szerepnek van egy önvédő és önfelmentő aspektusa is. Aki áldozat az nem vétke. A magyarországi vallási közösségek közösek ennek a szerepnek a viselésében. Különböző hivatkozási alapokra támaszkodva veszik körül magukat az áldozat-szerep védőbástyáival. A keresztény egyházakat a háború utáni sorsuk menti fel a társadalmi felelősség alól, a zsidó hitközségeket a háború előtti borzalom. Miközben bármely vallási közösség szellemiségének kiválóságai között nem

nehéz találni olyan elméket, akik a legrettenetesebb sors terhe alatt görnyedve sem mondanak le erkölcsi integritásukról és kiteszik magukat a büntudat fájdalmának, mert ebben látják megőrizhetőnek az embermivolt lényegi elemét, a vágóhídra terelt állaténál is szörnyűbb úton. De a többség, a vezetők és vezetettek között egyaránt, mégis az áldozati státus logikája mentén ért és érvel.

Disciplina arcani

A disciplina arcani a Konstantin előtti egyházüldözés korszakának szabálya, amely arról rendelkezett, hogy a hit mélyebb titkait a pogányok számára nem szabad egyszerre felfedni, hanem fokozatosan kell őket bevezetni, amit misztagógiának neveztek. Az V-VI. századra, amikor a kereszténység már beilleszkedett államvallássá lett a birodalomban ez a szabály eredeti formájában értelmét veszítette, s átalakult a katekumenekkel és a pogányokkal való bánásmódban a fokozatosság irányelvévé. A nyilvánosság modernkori paradigmatisztikus változása olyan kommunikációs teret hozott létre, amelyben a disciplina arcani ismét megtelik értelmező jelentéssel. Amint a véres egyházüldözések idején értelme volt a titoktartásnak, úgy a mai agyonbeszélt harsogó nyilvánosság viszonyai közepette is komoly funkciója és üzenete lehet a tudatosan vállalt hallgatásnak. Találóaan fejezi ki Bonhoeffer: Az arkanum szabály társadalmi kommunikáció nélkül gettó, a társadalmi nyilvánosság arkanum fegyelem nélkül pedig bulvár. A múlttal való egyházi szembenézés tényei és folyamatai és ezek nyilvánosság előtti megjelenítése nem járnak ma együtt, amelynek egyik oka lehet éppen ez a bulvárkerülő fegyelmezettség. Az egyházak folyamatosan törekszenek arra, hogy belső nyilvánosságot teremtsenek, s ebben érleljék meg a külső nyilvánossághoz szóló mondanivalóikat. A sajtó szemfüles paparazziai, akik az eladható sztori oltárán szakmai öntudattal áldoznak fel személyeket, családokat, bármit csak alátámasztják az egyházak aggodalmait. Sokaknak sikerült övéik bensőséges körében számot vetni múltjukkal, és lezárni ezt a témát. A cseh püspöki kar körlevélben szólította fel a papokat, hogy saját püspökük előtt jelenjenek meg, adjanak számot az elmúlt korszakban játszott szerepükről, s egyezzenek meg. Ezekből a beszélgetésekből szinte semmi nem került nyilvánosságra és a cseh katolikusok mondhatják, hogy túl vannak a múlttal való elszámolás nehéz korszakán. Magyar papi ügynökök közül is sokan törekedtek híveik, egyházmegyéjük, baráti körük előtt tisztázni múltjukat, de a nyilvánosság elől elzárkóztak. Lebuktatásuk érdekes volt, a kiengesztelődés nyilvánosságra hozását nem igényelték.

Az ige sorsa

A háromféle hallgatás leírásában az egyház és a társadalom közötti viszonyra figyeltünk. Szükséges azonban az egyháznak a rá bízott ígéhez, a hitvalláshoz és annak folyamatosan megújuló megfogalmazásához

való viszonyát is tárgyalni. Az egyháztörténet minden korszakára nézve megállapítható, hogy a pasztorális krízis mögött ott található a hit krízise. Kelet-Közép-Európában az elnémított egyház még őrizte a háború előtti korszak teológiáját, s alkalmazta a fennálló viszonyok értelmezésére. A totális diktatúra azonban a hit értelmezésének a kereteit is radikálisan megváltoztatta és sajátosan kontraszelektív felsőoktatási politikával elérte, hogy a teológiai élet tudományossága felfüggesztődjék. Sem a teológia művelői, sem a teológia művelés keretei nem voltak alkalmasak arra, hogy a kor igényeinek megfelelő módon segítsék a hitértelmezés munkáját. A hallgató egyház korszakában lassan elveszítette relevanciáját a korábbi teológiai rendszer, s a II.vatikáni zsinat követő teológiai impulzusoktól elvágyva egy közepes szintű, vízióhiányos teológia vált általánossá. A néhol felbukkant igényes és ihletett inspirációk szakmai vitájára sem volt lehetőség, bár az egyház bizonyos félhivatalos rétegeit ezek máig hatóan befolyásolták. Ez az a teológiai közeg, amelyben a mai egyházi vezetők és keresztény értelmiségiek nevelődtek. A rendszerváltást követően részben sok minden maradt a régiiben, részben tapasztalhatjuk a korábbi korszak teológiájának lassú kivérzését. Ám a magas szintű elsősorban a jó külföldi egyetemeken tanult teológia még beleütközik a korábbi korszak hitbizományainak gátjába, de még inkább belevész egyfajta antiintellektuális spiritualizmus kódébe.

Következtetések

A hallgatást, bármilyen is legyen az, a misztikára való bátorság törheti meg. Belülről oldódik, bármely külső körülmény között. Ma még a háromféle hallgatás fátylát – sietős türelmetlenséggel, vagy irgalmas óvatossággal – félrehajtva a hit töredékeit őrző aggodalommal találkozunk. Ez, első sorban és végső soron az egyházi múlt diskurzusának valódi témája. Ennek tudomásulvétele vár a témában érintettekre és a szó legtágabb értelmében véve érdekeltekre, s ennek értelmezési erőterében vethetők fel adekvátan a múlt tényei és összefüggései.

BARCZA BARNA

PERLEKEDÉS

Csak a költőknek szabad megmutatni önmagukat, mindenki másnál ez lelki exhibicionizmusnak minősül? Az Istent kereső ember csak szép, jámbor és szent dolgokat mondhat? Inkább retusáljon, absztraháljon, csak ne legyen szubjektíven magamutogató? De mikor a valóság annyira egyedi! Annyira, hogy absztrahálni is csak az egyedből kiindulva lehet...

Azt mondják, nem illik letisztázatlan, forrongó gondolatokat mások elé tárni. Az irodalom felállítja a jó

ízlés sorompóit, melyet átlépni szóban és írásban nem szabad. Így most bocsánatot kell kérnem az Olvasótól. Azért csak tőle, mert Istenről úgyis tudom, hogy megbocsát.

Uram, midőn a világot megteremtetted, nem gondoltál arra, hogy épp ezek a teremtmények fognak beárnyékolni, elrejteti Téged?

Nem oda torkollik az ember minden gyakorlati Isten-problémája, hogy a teremtmények odaállnak Isten és ő közé, és elrejtik az Istent? Gyakorlatban nem azért hitetlenek az emberek, mert annyi minden van, ami leköti kíváncsi figyelmüket és annyira megrészegeznek a látszatoktól, hogy már nem is gondolnak arra, hogy a dolgok mögé kémleljenek?

Sőt a dolgoknak ez a felkínálkozása, ez az önmaguk kellezése, betolakodása tudatunkba, nem a benső ima legnagyobb akadálya?

Talán Newman írja valahol, hogy a kárhozottak itt a földön a teremtmények "vigasza" folytán felejteni tudják nagy ürességüket, Isten nélküli életüket. De a kárhozat számukra az lesz, ha megszűnnek létezni ezek a "figyelemelterelő" dolgok, és ott állnak "vis-à-vis du rien", szemben a semmivel, és csak sejtik, hogy mi az a Minden, amit elveszítettek. Istent nem kaphatják meg, mert sohasem keresték, de amit kerestek, az megszűnt létezni számukra. Így kíméletlen kendőzetlenséggel kénytelenek arra gondolni, hogy elvesztették az egyetlen Létezőt a látszat-létezők miatt.

De Uram, ezeket a "látszat-létezőket" - melyek létüket csak Tőled kapták,

ezeket Te teremtetted. Bocsáss meg, de csapdának szántad ezeket? Kívánatosságukat oly közel raktad hozzánk, Te pedig oly ügyesen bújssz el ezek spanyolfala mögött. Miért? Miért nem szabad Téged a magad szépségében látnunk?

Miért mondd, hogy megszűnne választási szabadságunk, ha egyszer szemtől-szembe látnánk Téged? Hát baj az, ha a szabadságot csak a jóra használjuk? A benső imának is akadályai ezek. Alig kezdek tudatosan Rád gondolni, alig próbálkozom a bizalmas kettes meghittségével, máris ezernyi dolog tolakszik közénk. Miért játszod ki magad ellen a teremtményeket? És miért teszed ki ilyen mértéktelen erőpróbának gyengeségemet? Hiszen a benső ima nemcsak a mennyei boldogság előlege, hanem hazatalálni akarásunk bizonyítéka is. Ha a varázsos elrendezett anyag vonzása ellenére is Téged kereslek, miért nehezítetted meg ennyire a Rád találást?

Ha "anyagcsapdáid" nem tudtak egyértelműen a maguk számára megragadni, akkor miért nem segítesz? Miért nézed az anyag függőnye mögé rejtőzve csapdáidban vergődésemet? Nem elég bizonyítéka szeretetemnek, hogy vergődöm? Mi többet várhatsz még tőlem, akit szintén anyagba ágyazottnak teremtettél? Nem veszed

észre, hogy századik egyensúlyvesztésem után százegyedszer is Feléd nyújtózkodom?

Ha legalább ilyenkor megmutatnád arcodat és megelégednél szabadságosdi-játékkal! Hisz annyit már láthatsz szabadság-küzdelmeimből, hogy sohasem akarok megmaradni az anyag ölelő karjai között, de ahhoz keveset adtál, hogy valaha is kiláboljak ezen ölelő karokból. A feszültség bennem, a szétszakítottság is, miattad van, Uram. Miért nem elég ez Neked? Hiszen még csak nem is panaszkodom a szétszakítottság miatt! Érted és miattad, még szétszakítottnak lenni is jó! De, de... olyan megalázó, hogy még az anyaggal egy szinten sem mutatod meg magad. Miért kell magad az anyag alá, az anyag mögé aláznod, kicsinyítened?...

Úgy gondolom, ahhoz, hogy bejussak mennyei országodba, ahhoz az anyag csábítását legyőzve kell keresnem Téged. Tehát az anyag vonzási energiáit meghaladó vágy kell, hogy kinőjön bennem irányodban. De - bocsáss meg, Uram, Te az ellenfélnek drukkolsz! Pontosabban: nekem drukkolsz, miközben az ellenséget erősíted. Mindent megteszel, hogy az, ami odaáll kettőnk közé, az fogható, látható, hallható és bűvöletes legyen.

Ráadásul bennem is csak ennek az "elnyelő zónának" érzékelésére építettél ki erős antennákat... Miért ez a bújódsdi, Uram? És ha már derogál Neked, hogy a teremtett anyaggal versenyezz plaszticitásban, legalább az ima csendjében hengerítenéd el előlem az anyag függőnyét! De Te vagy a megmondhatója, mily ritkán teszed ezt - és akkor sem erőfeszítéseim gyümölcsékként. Tudom, hűtlenségem semmire sem jogosít fel. De most nem jogról van szó! Most Rólad van szó, a Szeretetről! Ha szeretsz, akkor ki kell, hogy lépjél a magad emelte bástyák mögül és harcolnod kell értem, hogy ne legyek hűtlen! Ha Te előbb szeretted, mint én, akkor a viszont szeretetemet is segítened kell! És ha nyomorúságom mélységéből kiáltok, akkor Neked nincs jogod bújócskát játszani! Elő kell lépned, Uram, meg kell mutatnod lenyűgöző szépségedet, latba kell vetned szabadságom megnyerésért mindazt, amivel rendelkezél. Túrhetetlen, hogy az otromba teremtmény hangosabb legyen Nálad, hogy jobban rá legyek hangolva, jobban hozzáigazítva, mint Hozzád!

Jól tudom, hogy a közeli Föld nagyobbak látszik, mint a távoli Nap, akármilyen óriási legyen is az utóbbi. De Te, Uram, nem vagy távol. Vagy

mégis? Ráadásul mit tegyenek azok a testvéreim, akik az Uránusz éjszakai oldalán élnek és sohasem látják a Napot? Ma ezek vannak döntő többségben. Csak az anyagot látják, Téged nem. Ezeknek még azt a kis antennát sem szerelted be, amit nekünk, keresőknek, legalább beszereltél? Így most nem tudom, ők a bűnösök vagy Te, a Mindenható bizonyultál elégtelenül hatékonyak? Mondjam azt: gyengének?

Uram, ne íródd fel bűnül ezt a perlekedést, de egyszer ki kell veszekednem magam. Nem azért, hogy bántsalak. Azért, mert jobban akarlak szeretni. Buta emberi agyammal másként rendezném be a világot, mint Te. Ez a perlekedés butaságom megmutatása Neked, de talán kézfogás is néhány testvérrel, akik ugyancsak szeretnének jobban érteni és jobban szeretni. Kézfogás a testvérrel, aki szenved, hogy saját teremtményeiddel takarod el magad.

A veszekedők mindig csak a saját hangjukat hallják. A veszekedés két dühös ember monológja.

A perlekedőhöz úgy illik, hogy csak a saját hangját hallassa. Majd csendesebb perceimben, amikor lefogod szemeim az anyag elől, próbálom meghallani válaszodat. És hogy miért vagyok most indulatos? Mert ugyebár a veszekedéshez ez is kell. Általában a veszekedő elégedetlen a másikkal. Én beismerem: elégedetlen vagyok önmagammal.

De első szóra kényelmesebb Rád hárítani a felelősséget, és azt mondani: elégedetlen vagyok Veled.

Ha képes leszek meghallani válaszodat, abból már azt is tudni fogom, miben vagyok elégtelen Neked, mert amiatt vagyok elégedetlen önmagammal.

1973.

ZSOMBOK GYÖRGY

VERSEK

VÁRATLAN VENDÉG JÖTT, AJTÓSTUL A HÁZBA

(A hihetetlen Tamásról... Jn11,16; 14,5; 20,24-21,2)

Vége az ünnepnek, s vége egy reménynek.

Ülnek az asztalnál, rettegnek szegények.

Bezárkóztak: félnek egykor-volt-maguktól,

a múltjuktól, az épp csak ébredő,

majd hirtelen holtá lett bizakodásuktól,

félnek a – zsidóktól. Pedig, mind a tízen, ők is azok.

Ám más véleményen vannak az írástudók és a főpapok:

a Törvény szerint, aki ál-Messiást hirdet, kivettetik, szellemében már az, de holt lesz testében is!!

Az ajtón szabálytalan három koppantás jelzi a beereszthetőt.

Várják Tamást, a folyton késlekedőt, a kutakodót, a kérdezőt.

Elment vacsoráért... Hátha hírt is hoz?

Reménykeltőt?

Nincs velük. Csak nem kapták el őt is? Félnek.

Nincs hova futniuk, bújnak hát szegények, remélik, hogy nem lesz újabb áruló Júdásuk....

Tán Tamás tudja tartani száját, s ügyesen beszél, ha kezükbe kerül...

Itt rejtőzhetnek, biznysággal, míg a veszélyes hangulat kint elül.

Akkor visszassunnyognak majd: halászni, pénzt váltani, mintha mi sem történt volna, napszámban kapálni...

Félnek, hát hallgatnak. Szegények. Fátylat rá!

Élni fontosabb!

Míntha moccanna az ajtó, szél az, vagy egér?

Jaj, nem! Van, ki fejét az asztalra hajtja,

a másik kezével arcát takarja,

eltűnne szívesen. Fölnézni nem mer

tán közülük egy sem...

- Sólem áléchim -, ismerős a hang, bátorít: *Ne féljete!*

Azok biz' reszketve merednek rá, rémlátó szemmel:

nem való kedvükre ez az éjjeli szellem...

Aki szól: Adjatok kenyeret! Nézzétek, eszem!

Élő a testem, kezem, lábam, fejem!

Először lassan egymásra sandítanak:

Úgy hallod-látod-e, mit én, te is: azt?

Pár perc múlva: zshivajgás, kérdések özöne,

egymás szavába vágva: Az Úr az, szerinted is, ugye?

Hozzáérni egyik sem mer. Inkább mindegyik kérdez:

János, mondd, te ott voltál, tényleg láttad, hogy ő megholt?

Hát itt van mégis! Senki nem hitte, amit korábban szólt!

Örömködnek szerfelett. S meg-is-Lelkesednek,

mivel az Úr rájuk lehelve hatalmat adott nekik ekkor

a bűnök bocsánata felett...

Nyolc nap múlva Tamás is előkerül, megrohanják:

- Láttuk az Urat! Őt, a valóságosat, velünk evett-ivott!

- Ne szórakozzatok! Az egész társaság
meghibbanhatott?

- De igen, igen! - mondják az asszonyok is, ők is,
mindannyiuk, tízen.

- Ti tréfát űztök velem, botrány, ez ízléstelen!

Tudjátok jól, hogy ki halottról, halottal így
tréfálkozik,
az Urat kísérti, törvényt szeg, esztelen!

Ő el van temetve, kész, vége, fejezzük be!

Nagyon fáj!! Erről nem akarok hallani többé és többet,
ne kínozzatok! Ha ugrattok, az még súlyosabb!
Hacsak nem fogom meg sebeit kezén és oldalán,
s ölelem át úgy, mint hajdanán, mikor iker-feletem
vesztvén

nála leltem vigaszt: Mint apám dédelgetett akkor,
engem, a nagy kamaszt...!

- Addig nem hiszem szavatok! Lehetetlen! Értitek?

Nem lehet!!

...

Tamás! – hallatszik ekkor mögötte - egy suttogás?

- Gyere csak ide, ne hirtelenkedj megint, te forrófejű
fiú,

ki velem nemrég még meghalni akartál. Gyere, sirass,
ölelj át ismét, sírj velem, nézd a sebeimet,

én – ha lehetne mondani, ma, még jobban szeretlek!

...

Uram, Istenem – lép felé, zokogva -, de jó, hogy mégis
élsz,

de jó!

Bocsásd meg kétkedésem, a Téged-már-temetést!

Vesd el újra és újra, kishitűségemet,

hogy igazán komolyan most sem vettelek,

takard el kérlek ezt a szégyenemet!

Le nem moshatom többé magamról

a „*hitetlenségemet*”!

...

De, tudod ... nem is akarom már elfelejteni....
örömmé lesz, ha Veled együtt fognak engem így
emlegetni.

Jobb, ha ott marad, megtart majd melletted,
figyelmeztet, óv - segít hinnem Benned.

Rád emlékeztető, örök ajándék, hihetetlen!

Köszönöm, köszönöm, hogy mindez megtörtént
velem!

Amerre megyek, ahogy kívánod – ígérem:

boldogan és szívből szerteszt hirdetem,
az én Uram élő, él az én Istenem!

(20240703 – 23h55, zsgy.)

CANICULUS

A Nagykutya csillagkép Siriusa,
az éji égboltunk legfényesebb csillaga
neveztetik latinul mint: *Kutyácska, Kiskutya*.
Télen az Orion, a Kaszás lábánál ül, az tapodja.

De együtt jár a Nappal június-augusztusban.
A '*kutya meleg*', mi teljesen elbágyaszt,
nevét ettől kapta.

A szegény halandónak ekkor,
kuttyájával együtt, lóg a nyelve,
hű-séget és hűség-et remélve-keresve.

(20240712 – 00h50m és 35C a meleg ekkor is!, zsgy.)